

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

051 «Економіка»

Форма навчання: *очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Торговельно-економічне співробітництво України з державами ЄС»

здобувача Близнюка Павла Володимировича

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н, доцент Юрченко В. В.

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ КРАЇН.....	7
1.1. Сутність національних економічних інтересів держав та їх класифікація.....	7
1.2. Основні форми торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС.....	18
1.3. Правові основи та механізми євроінтеграційної стратегії України.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС.....	40
2.1. Динаміка та структура зовнішньої торгівлі України з ЄС.....	40
2.2. Ефективність інвестиційної співпраці між Україною та ЄС.....	48
2.3. Головні напрями удосконалення інвестиційного клімату.....	54
2.4. Шляхи подолання ризиків торговельно-економічних співробітництва України з державами ЄС.....	64
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Поглиблення міжнародного поділу праці, спеціалізація та кооперація є важливими факторами, що сприяють збільшенню відкритості національних економік та їх взаємозалежності. Це веде до постійного розширення сфери міжнародного торговельно-економічного співробітництва, що, в свою чергу, значно впливає на глобальні економічні процеси. У контексті глобалізації, особливо на сучасному етапі розвитку світового господарства, спостерігається трансформація взаємовідносин між країнами, що проявляється у створенні нових форм співпраці на регіональному та субрегіональному рівнях. Цей процес супроводжується активним перерозподілом сфер економічного впливу, що знаходить своє відображення у регіоналізаційних тенденціях. Таким чином, дослідження ролі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в умовах цих трансформацій є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти механізми, що визначають ефективність сучасних економічних інтеграцій та їх вплив на глобальні економічні процеси.

Важливість торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС полягає в тому, що цей процес забезпечує доступ до єдиного європейського ринку, що є одним з найбільших та найпотужніших у світі. Це створює нові можливості для розвитку українських підприємств, залучення інвестицій та експорту товарів і послуг. Крім того, співпраця з ЄС сприяє підвищенню конкурентоспроможності української економіки завдяки впровадженню європейських стандартів у виробничі та бізнес-процеси. В умовах постійної глобалізаційної конкуренції ця інтеграція є важливим чинником для забезпечення стабільного розвитку та диверсифікації економіки України, а також для покращення її позицій на міжнародній арені. Таким чином, процес євроінтеграції та торговельно-економічного співробітництва України з ЄС є не лише важливим для національної економіки, але й для

інтеграції країни у світову економічну систему, підвищення її економічної стабільності та повоєнного відновлення.

Міжнародні економічні інтеграційні процеси та їхні особливості, механізми, специфіка структурної організації та еволюційний розвиток євроінтеграційних процесів та торговельно-економічного співробітництва привернули значну увагу вітчизняних науковців, серед яких можна виділити, як О. Білорус, А. Кредісов, Д. Лук'яненко, Т. Циганкова, В. Чужиков, О. Шнирков, І. Бураковського, І. Грицяка, А. Задою, В. Копійку, О. Усенка, О. Шумило, Ю. Коваленко, Д. Узбек, О. Копанчук, О. Левчук, В. Приходько, Р. Яковенко, О. Воронянський, В. Горбулін, К. Маркевич, З. Варналій, Ю. Ковбасюк, В. Панченко, М. Єрмошенко, С. Завгородня, Н. Калюжна, Н. Козакова, Т. Пікуля та ін.

Метою роботи є розкриття місця і ролі торговельно-економічного співробітництва у реалізації національних економічних інтересів країн та здійснення комплексної аналітичної оцінки економічної співпраці України з державами-членами Європейського Союзу.

Відповідно до мети було визначено наступні завдання дослідження:

- ☞ розкрити сутність національних економічних інтересів держав та здійснити їх класифікація;
- ☞ визначити основні форми торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС;
- ☞ охарактеризувати правові основи та механізми євроінтеграційної стратегії України;
- ☞ здійснити комплексний аналіз динаміки та структури зовнішньої торгівлі України з ЄС;
- ☞ оцінити ефективність інвестиційної співпраці між Україною та ЄС;
- ☞ обґрунтувати головні напрями удосконалення інвестиційного клімату;

☞ розробити шляхи подолання ризиків торговельно-економічних співробітництва України з державами ЄС.

Об'єктом дослідження є закони, закономірності та тенденції інтернаціоналізації торговельних та економічних відносин у глобальних умовах.

Предметом дослідження є умови, чинники, та механізми торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС.

Основними методами дослідження стали: аналіз і синтез – застосовувався для дослідження сутності національних економічних інтересів держав та їх класифікації; метод порівняння – використовувався для визначення основних форм торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС; документальний та правовий аналіз – застосовувався для вивчення правових основ та механізмів євроінтеграційної стратегії України; статистичний аналіз – використовувався для проведення аналізу динаміки та структури зовнішньої торгівлі України з ЄС; аналіз ефективності – метод був застосований для оцінки ефективності інвестиційної співпраці між Україною та ЄС; а також використані такі методи, як графічний, табличний, узагальнення.

Практичні результати дослідження мають безпосереднє застосування для формування та реалізації ефективної євроінтеграційної стратегії України. Оцінка динаміки та структури зовнішньої торгівлі України з ЄС дозволяє оцінити поточний стан торговельно-економічних відносин і виявити ключові проблеми, що потребують уваги. Розробка рекомендацій щодо подолання ризиків торговельно-економічного співробітництва з державами ЄС є важливим елементом у забезпеченні стабільності та сприятливих умов для розвитку цієї співпраці. Напрями удосконалення інвестиційного клімату, визначені в дослідженні, можуть бути використані для розробки практичних заходів, спрямованих на покращення інвестиційної привабливості України для європейських партнерів і інвесторів. Застосування результатів дослідження

може допомогти державним органам, бізнесу та економістам розробляти політики та стратегії, що сприятимуть більш ефективному використанню можливостей економічної інтеграції України до ЄС.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

РОЛЬ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ КРАЇН

1.1. Сутність національних економічних інтересів держав та їх класифікація

У межах економічної теорії, макро- та мікроекономічного аналізу, а також управлінських досліджень, економічні інтереси розглядаються як пріоритетний об'єкт аналізу, який визначає вектори розвитку господарських систем, трансформаційні процеси та модернізаційні зрушення в суспільному устрої. Вони корелюють із напрямками інформаційного, інноваційного, науково-технічного прогресу, визначаючи стратегічні орієнтири економічної діяльності. Наукові дослідження підтверджують, що в узагальненому розумінні економічний інтерес є вигодою, яка досягається в процесі реалізації економічних відносин [1, с. 72].

У процесі реалізації економічні інтереси виступають рушійною силою змін, прогресивних перетворень, реформ, а також можуть бути детермінантами конфліктних процесів, включаючи економічні, інформаційні та гібридні війни. В авторському трактуванні економічні інтереси в широкому розумінні постають як мотиваційний механізм задоволення потреб індивідів або соціальних груп в умовах конкретного історичного періоду та суспільного відтворення. Вони реалізуються в межах договірних відносин і визначаються специфічними соціокультурними, політичними, геополітичними та безпековими факторами.

У вузькому значенні економічний інтерес трактується як відносини, пов'язані з доступом, контролем і розподілом матеріальних та нематеріальних ресурсів з метою отримання певної вигоди. При цьому сама вигода може мати різні форми: внутрішньополітичну та геополітичну; особистісну, суб'єктивно орієнтовану чи інтегровану; матеріальну та нематеріальну; соціальну та культурну; економічну та геополітичну; безпекову та військову. Цей перелік

не є вичерпним, оскільки економічні інтереси можуть змінюватися у просторі й часі, набувати прихованих форм, бути предметом комерційної або державної таємниці, а також відігравати стратегічну роль у формуванні майбутніх економічних відносин і суспільних процесів. З огляду на багатовимірність і динамічність економічних інтересів постає необхідність їх системної класифікації, що забезпечить комплексність дослідження та дозволить як детально вивчити окремі аспекти економічних інтересів, так і здійснити їх інтегроване дослідження.

У цьому контексті автор пропонує групування економічних інтересів за такими класифікаційними ознаками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація економічних інтересів

Критерій класифікації	Види економічних інтересів
За об'єктною спрямованістю	Майнові, фінансові, трудові, інтелектуальні, інформаційні
За етапністю розширеного відтворення	Виробництво, споживання, обіг, обмін, розподіл
За рівнем організації системи економічних відносин	Приватні, домогосподарств, внутрішньо-фірмові (локально-територіальні), корпоративні, регіональні (субрегіональні), міжрегіональні, національні, міжнаціональні
За часовою ознакою	Поточні, короткострокові, середньострокові, довгострокові, перспективні
За власністю на фактори виробництва	Власників капіталу, землі, інформації, праці (у тому числі інноваційної праці та підприємницьких здібностей)

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Функціонування та реалізація кожної із зазначених груп економічних інтересів відіграє ключову роль у процесах розвитку національної економіки, ґрунтуючись на принципах узгодженої взаємодії та досягнення балансу у відносинах між державою, бізнесом і населенням. Важливість національного економічного інтересу як складової колективної економічної безпеки є визначальною для відтворення національного продукту, забезпечення соціально-економічної стабільності, зміцнення державності та збереження національної ідентичності. Він виступає концептуальним ядром економічної,

соціальної, фінансової, внутрішньо-регіональної, міжнародної та транскордонної політики.

Уперше концепція національних інтересів, розроблена Гансом Моргентау, була представлена у його статті «Примат національних інтересів», опублікованій у журналі *The American Scholar* у 1949 році [34]. У цій праці дослідник аналізує засади зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки, виокремлюючи два ключові орієнтири – моральні принципи (відданість, вдячність, ідейна спільність) та національні інтереси. Водночас зазначені орієнтири розглядаються автором у дихотомічному співвідношенні, де у критичні історичні моменти перевага надається саме національним інтересам, які, на думку Моргентау, є визначальними у формуванні зовнішньополітичного курсу держави.

Так, зокрема, приклад відмови уряду США від підтримки революційної Франції у війні Першої коаліції 1792–1797 років, вчений інтерпретує як раціональне рішення, що ґрунтувалося на розумінні потенційної загрози національній безпеці та самозбереженню держави у разі виконання союзницьких зобов'язань. Подібна позиція демонструє прихильність Моргентау до пріоритету національного інтересу як основоположного чинника міжнародної поведінки, що може виправдовувати відступ від моральних постулатів.

У цьому контексті дослідник наголошує на неприпустимості оцінювання дій держави за моральними критеріями, застосовуваними до поведінки індивіда. На його переконання, держава не має можливості діяти на основі великодушності чи самопожертви, як це іноді дозволено окремій особі, оскільки головним її обов'язком є забезпечення безпеки та добробуту громадян. Лише ті зовнішньополітичні дії, які не суперечать національним інтересам, компенсуються еквівалентними вигодами або не завдають шкоди державі, можуть бути розглянуті як допустимі з точки зору моралі [34].

У результаті аналізу досліджень Моргентау можна дійти висновку, що концепт національних інтересів становив центральну категорію його теорії

політичного реалізму, яка вплинула на подальший розвиток теорії міжнародних відносин. У межах цього підходу національні інтереси виступають не лише основною детермінантою зовнішньої політики, а й вищим моральним критерієм її доцільності та ефективності. Апелюючи до історичного досвіду США, вчений послідовно доводить необхідність переваги конкретно окреслених державних інтересів над абстрактними моральними імперативами, які, на його думку, є непридатними до застосування в умовах реалій міжнародної політики.

Крім того, Моргентау запропонував диференціацію національних інтересів на базові та змінювані. До базових він відносить ті, що стосуються самозбереження, забезпечення суверенітету та незалежності держави, а також збереження національної ідентичності. Водночас визначення змінюваних інтересів, на його думку, має залишатися в компетенції державних лідерів, які з огляду на внутрішньо- та зовнішньополітичні умови визначають поточні пріоритети. Таким чином, реалізація зовнішньополітичної стратегії розглядається як процес досягнення балансу між національними цілями та наявними ресурсами, з урахуванням ієрархії інтересів: від життєво необхідних до таких, що є бажаними, але недосяжними в певних умовах.

Раймон Арон розглядав національний інтерес як категорію, що відображає елементи сили та могутності держави. Він підкреслював, що національний інтерес не обмежується виключно зовнішньою політикою, оскільки інтереси є історичною категорією, яка змінюється залежно від конкретних обставин та епохи[35].

Карл фон Клаузевіц не надавав прямого визначення поняттю «національні інтереси». Його праці зосереджені на аналізі війни та стратегії. Він визначав війну як «акт насильства, спрямований на примус противника виконати нашу волю». Клаузевіц підкреслював, що війна є продовженням політики іншими засобами, що передбачає взаємодію політичних цілей та воєнних дій [36].

У контексті державного управління О. Копанчук визначає національні інтереси як сукупність об'єктивних внутрішніх і зовнішніх потреб держави та системи її управління, задоволення яких сприяє забезпеченню сталого розвитку особистості, суспільства та держави загалом. Національні інтереси, у цьому розумінні, постають як сукупність офіційно закріплених потреб і цінностей України, реалізація та захист яких забезпечують її сталий соціально-економічний розвиток [3].

А. Колодій трактує національні інтереси як прагнення до самозбереження та реалізації соціально-політичного й культурного потенціалу нації, що є формою вираження її національної ідеї. Вчений розглядає їх як результат синтезу інтересів національної спільноти [4].

Водночас, Приходько В. П. визначає національні інтереси як систему життєво важливих пріоритетів особистості, суспільства та держави, що обумовлюють необхідність прогресивного розвитку країни [5].

З позицій геополітики Яковенко Р. В. характеризує національні інтереси як відображення національних цінностей у конкретних соціально-економічних та політичних процесах [6].

На думку О. Воронянського, національні інтереси формуються у процесі перерозподілу ресурсів і цінностей у суспільстві, що підкреслює їхній динамічний характер та залежність від соціально-економічних умов [7].

Водночас, В. Горбулін і А. Качинський розглядають національні інтереси як сукупність життєво важливих матеріальних, інтелектуальних та духовних цінностей українського народу, що виступають основою державного суверенітету та його прогресивного розвитку [8].

К. Маркевич акцентує увагу на тому, що національні інтереси є інтегруючою основою існування індивідів, суспільства та держави, поєднуючи фундаментальні, матеріальні, духовні та культурні цінності. Вони охоплюють інтелектуальні та творчі здобутки нації, сприяючи реалізації стратегічних цілей держави та забезпеченню її суверенітету [9].

Відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку» [10], національні інтереси визначаються як сукупність життєво необхідних матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей населення України, що виступає носієм суверенітету та єдиного джерела влади в державі. Їх реалізація є запорукою забезпечення державного суверенітету та сталого розвитку країни.

Подібну концепцію розглядає З. Варналій [11], який трактує національні інтереси як систему матеріальних, інтелектуальних, духовних і культурно-історичних цінностей народу, що забезпечують його суверенітет та поступальний розвиток держави.

Ю. Ковбасюк і Г. Ситник визначають національні інтереси як збалансовану систему інтересів особи, суспільства та держави в різних сферах життєдіяльності, що забезпечує збереження національних цінностей, державного суверенітету, територіальної цілісності та сприяє соціально-економічному та політичному розвитку. Водночас вони вважають національні інтереси вихідною точкою для формування політики національної безпеки, національних пріоритетів і стратегічних цілей держави [12].

Кононова І. трактує національні інтереси як сукупність стратегічних цілей і фундаментальних цінностей, що є основою діяльності держави та нації, спрямованої на виживання, стабільне функціонування та розвиток. Автор наголошує на їх значущості у формуванні стратегічного бачення державної політики у сфері національної та економічної безпеки [13]. Подібного підходу дотримуються О. Левчук, що акцентує увагу на тому, що національні інтереси є визначальним чинником економічної політики держави, а їхня реалізація відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки країни [14].

Аналіз наведених підходів свідчить про те, що національні інтереси мають колективний характер, оскільки вони є відображенням потреб громадян та соціальних груп. Водночас до категорії національних інтересів належать лише ті потреби, які усвідомлені суспільством і офіційно виражені у державній політиці, а також базуються на фундаментальних національних цінностях.

Структура національних інтересів є багатовимірною та може бути представлена у вигляді моделі, що охоплює економічні, політичні, соціальні, екологічні, науково-технічні та культурні компоненти, а також управлінську складову (рис. 1.1). Їх реалізація є неможливою без потужної економічної основи, яка визначається через призму економічних інтересів держави.

Рисунок 1.1 - Компоненти національних інтересів

Джерело: побудовано автором за даними [15].

Кожна держава, формуючи систему стратегічних пріоритетів розвитку, визначає та захищає ключові економічні інтереси різних суб'єктів, зокрема владних еліт, великого капіталу, підприємницького сектору, окремих регіонів і галузей, цільових груп населення, а також внутрішніх та зовнішніх агентів бізнесу. У цьому контексті концепція національних економічних інтересів набуває конкретного нормативно-правового наповнення, що визначає принципи розподілу та використання національних ресурсів, пріоритетність фінансової, правової, соціальної та інформаційно-комунікаційної підтримки з боку держави, а також механізми регуляторного впливу.

У науковій літературі питання національних економічних інтересів висвітлено досить широко, зокрема, одним із найґрунтовніших досліджень у цій сфері є робота В. П. Приходька [16]. Науковець визначає ключові аспекти національних економічних інтересів, серед яких формування самодостатньої

та конкурентоспроможної економіки, проведення структурної перебудови господарської системи, забезпечення ефективного розвитку промисловості, скорочення енерго- та матеріалоємності ВВП, модернізація виробництва та стимулювання розвитку наукомістких галузей. Також дослідник наголошує на необхідності створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, збереженні та розвитку інтелектуального й науково-технічного потенціалу країни, формуванні рівноправних і взаємовигідних економічних відносин із зарубіжними партнерами, а також удосконаленні товарної структури експорту та імпорту.

Водночас В. Г. Панченко [17] визначає національні економічні інтереси як сукупність кількісних (темпи зростання ВВП на душу населення, обсяг виробництва високотехнологічної продукції тощо) та якісних характеристик (соціально-економічні параметри, що визначають рівень життя населення та справедливість розподілу благ). Учений наголошує, що забезпечення довгострокового економічного зростання та конкурентоспроможності національної економіки вимагає ефективного використання ресурсів і впровадження інновацій, особливо в умовах глобальної інтеграції та конвергенції.

Маркевич К. Л., І. Горбан та М. Цуп [18] трактують національні економічні інтереси як сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної держави, що втілюється у єдності різних економічних інтересів нації. Вони розглядають їх як відображення суспільних потреб, реалізація яких сприяє сталому соціально-економічному розвитку країни та зміцненню її конкурентоспроможності.

Аналогічний підхід демонструє й М. Єрмошенко [19], який визначає національні економічні інтереси як комплекс об'єктивних економічних потреб держави, задоволення яких є запорукою її ефективного функціонування, стабільного розвитку економічної системи та загальної економічної стабільності.

В. Базилевич [20] розглядає національні економічні інтереси через призму господарської діяльності, характеризуючи їх як усвідомлене прагнення економічних суб'єктів до задоволення власних економічних потреб, що є основним рушієм економічної активності.

О. Левчук [21] акцентує увагу на тому, що формування національних економічних інтересів має ґрунтуватися на таких аспектах:

1. визначенні цілей соціально-економічного розвитку держави;
2. аналізі поточного стану економічної системи та загроз, що постають перед нею;
3. застосуванні системи якісних і кількісних критеріїв оцінки економічної сфери відповідно до вимог сучасної ринкової економіки.

Таким чином, національні економічні інтереси постають як багатоаспектне явище, що охоплює стратегічні пріоритети економічного розвитку країни, забезпечення її економічної безпеки та конкурентоспроможності в глобальному середовищі.

Національний економічний інтерес являє собою сукупність об'єктивних економічних потреб суверенної держави, які виявляються у взаємозв'язку різних економічних інтересів суспільства та спрямовані на забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку країни та підвищення її конкурентоспроможності у глобальному середовищі [22, с. 98].

Таке розуміння національних економічних інтересів є підґрунтям для формування ефективної моделі суспільного розвитку, забезпечення відтворення національного продукту, визначення динаміки й чинників соціально-економічного зростання, а також оцінки ефективності або кризових явищ у функціонуванні ринкових механізмів. На думку професора М. М. Єрмошенка, національні економічні інтереси слід трактувати як сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної держави, реалізація яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, що, своєю чергою, визначає загальну стабільність економіки [23, с. 49].

У світовій теорії та практиці поняття «національні економічні інтереси» здебільшого трактується у вузькодержавному вимірі, що не завжди відповідає реальним економічним процесам та їх ідентифікації. Водночас сучасний філософський підхід розглядає державу як уособлення нації, що передбачає інтеграцію двох взаємопов'язаних компонентів – громадянського суспільства та державних інституцій. Внаслідок цього формується узагальнений, консолідований національний інтерес, який реалізується через механізми усунення суперечностей та гармонізації відносин між державою та суспільством [24, с. 97].

Одним із ключових завдань захисту національної економіки є систематизація та класифікація національних економічних інтересів за категоріями та рівнями важливості. Зокрема, М. Єрмошенко [25] пропонує диференціювати їх на поточні (тактичні) – пов'язані з вирішенням невідкладних проблем функціонування та розвитку економічної системи, а також реагуванням на загрози, що можуть спричинити кризові явища; та довгострокові (стратегічні) – що визначають цілі економічної політики держави у перспективному вимірі.

За концепцією А. Мазаракі [26], ієрархія національних економічних інтересів має базуватися на поділі на основні та другорядні інтереси, оскільки реалізація першочергових цілей нерідко потребує відстрочення виконання інших завдань економічного розвитку.

Водночас С. Завгородня [27] виокремлює внутрішні та зовнішні національні економічні інтереси, що дає змогу чіткіше визначати пріоритети держави у сфері міжнародного економічного співробітництва, регулювання міждержавних суперечностей, а також формування обґрунтованої позиції в багатосторонніх консультаціях з питань економічної взаємодії. Зокрема, зовнішні економічні інтереси можуть виступати фактором дестабілізації міждержавних відносин.

За критерієм способу формування та існування національні економічні інтереси класифікуються як об'єктивні та суб'єктивні, індивідуальні та групові, суспільні та державні, довготривалі та відносно тимчасові.

В умовах воєнного стану пріоритетними національними економічними інтересами є створення ефективної системи економічної безпеки України, забезпечення самодостатності та конкурентоспроможності національної економіки із соціальною орієнтацією, досягнення балансу між інтересами держави, бізнесу та громадськості. Важливими стратегічними завданнями також є трансформація економіки України для прискореної інтеграції в європейський економічний простір, розвиток альтернативних джерел енергії, формування потужного військово-промислового комплексу, відновлення економічного потенціалу та людського капіталу країни, що передбачає збереження й розвиток її інтелектуального та науково-технічного потенціалу. Окрім цього, особливе значення має розв'язання державою нагальних соціальних проблем та вибудова рівноправних і взаємовигідних економічних відносин з іншими країнами.

Національні економічні інтереси відіграють ключову роль у формуванні балансу та гармонізації пріоритетів розвитку національних економік, що сприяє становленню прогресивної економічної моделі. Домінування цільових векторів змін визначає такі ключові процеси:

1. В умовах ринкової економіки особливого значення набуває забезпечення балансу змішаної моделі відтворення національного господарства, гарантування безпеки підприємницької діяльності, а також захист вітчизняного виробника в умовах порушення рівноваги економічних інтересів.

2. Важливим напрямом розвитку є утвердження цінностей соціального прогресу та ефективне відтворення соціального потенціалу нації, що передбачає збереження її соціокультурного капіталу та послідовний рух до високих показників суспільного добробуту в умовах поширення демократичних засад.

3. Науково-технічний та інтелектуальний прогрес виступають стратегічними пріоритетами, що спрямовані на підвищення якості життя населення, забезпечення сталого економічного зростання, розвиток науки, технологій, освіти та культури. Збільшення доступу до знань та інформаційних ресурсів створює умови для інноваційного розвитку та ефективного розв'язання складних соціально-економічних викликів, сприяючи мінімізації суспільних загроз.

4. Стратегічне планування розвитку національної економіки та її системне вдосконалення у контексті управлінського прогресу є необхідною передумовою забезпечення її конкурентоспроможності та стійкого функціонування в довгостроковій перспективі.

Отже, національний економічний інтерес являє собою сукупність об'єктивних економічних потреб суверенної держави, що відображають гармонізацію різних економічних інтересів нації, спрямованих на задоволення суспільних запитів. Їх реалізація забезпечує ефективний і стабільний соціально-економічний розвиток країни та сприяє формуванню конкурентоспроможної національної економіки. Таким чином, національні економічні інтереси можуть бути охарактеризовані як прагнення держави, що діє в умовах обмеженості ресурсів, до задоволення зростаючих економічних потреб та забезпечення якісного самовідтворення економічної системи. Вони визначаються як співвідношення між відносною корисністю отримуваних економічних благ і масштабом витрат, необхідних для їх досягнення.

1.2. Основні форми торговельно-економічного співробітництва України з державами ЄС

Основним фактором, який спонукає країни до інтеграції в економічні співтовариства та вступу в різноманітні союзні угоди, є можливість отримання додаткових вигод від такої інтеграції. Однак, поряд з перевагами, варто враховувати й можливі негативні наслідки приєднання: відтік трудових

ресурсів і факторів виробництва до більш розвинених країн, зростання цін через можливі змови між транснаціональними корпораціями держав-членів, зростання масштабів виробництва, що може призвести до ефекту збитків через концентрацію та монополізацію, а також посилення безробіття через банкрутство неефективних підприємств і міграцію робочої сили в країни з вищим рівнем доходів. Серед основних переваг економічної інтеграції можна виділити [28]:

- розширення ринку для країн з обмеженими національними ринками;
- оптимізацію розмірів підприємств;
- збільшення конкуренції;
- забезпечення кращих умов для торгівлі, розширення торгових меж з покращенням інфраструктури;
- поширення нових технологій;
- підвищення продуктивності праці;
- зростання споживчого попиту завдяки зниженню цін на товари, а також поліпшення інвестиційної привабливості через більшу місткість ринку для іноземних партнерів і інвесторів.

Основними напрямками розвитку торговельних інтеграційних процесів є поетапне усунення митних та фінансових бар'єрів, забезпечення прозорості кордонів для країн, що входять до інтеграційних угруповань, а також створення належних умов для вільного переміщення товарів, послуг, робочої сили та капіталу.

Торговельно-економічний обмін, у всіх його формах та видах, є важливим елементом розвитку національних та регіональних економік. Враховуючи, що регіональні економіки часто мають обмежену спеціалізацію, виражену через «монокультурність», та недостатню комплексність, міжнародний торговельно-економічний обмін на мезорівні стає особливо важливим. Для прикордонних регіонів, таких як Закарпатський, Волинський,

Львівський, Харківський, Донецький, Луганський та інші, міжнародні торговельно-економічні відносини, включаючи транскордонну співпрацю, є життєво необхідними.

Сучасний торговельно-економічний обмін включає широкий спектр форм та методів взаємодії. У загальному розумінні, це передбачає обмін товарами, послугами, виробничим досвідом, науково-технічною інформацією та іншими знаннями між країнами та регіонами, що сприяє розвитку відтворювальних процесів у цих економічних одиницях. Основою такого міжнародного обміну є географічний поділ праці. В рамках міжрегіонального співробітництва міжнародний торговельно-економічний обмін дозволяє регіонам задовольняти свої потреби в товарах і послугах, які не виробляються всередині регіону, за рахунок поставок із інших партнерських регіонів. У випадку, коли товари та послуги виробляються однаково, конкуренція стимулює концентрацію виробництва в тих регіонах, де вони є якіснішими та дешевшими.

Торговельно-економічне співробітництво між країнами здійснюється через різні форми та механізми, що забезпечують взаємовигідну співпрацю у сфері торгівлі, інвестицій, технологій і послуг. Основні форми торговельно-економічного співробітництва [29]:

1. Двосторонні торгові угоди. Країни можуть укладати угоди, які регулюють обсяги та умови торгівлі між ними. Такі угоди часто включають тарифні та нетарифні бар'єри, квоти, антидемпінгові заходи та інші аспекти.

2. Багатосторонні торгові угоди. Це угоди, які охоплюють не дві, а кілька країн, як правило, для забезпечення широкого економічного співробітництва та усунення торгових бар'єрів. Прикладом є угоди в межах Світової організації торгівлі (СОТ).

3. Митні союзи та економічні інтеграції. У межах таких об'єднань країни спільно працюють над зниженням митних тарифів і створюють загальні правила для торгівлі, що дозволяє знизити торговельні бар'єри серед

учасників. Прикладом є Європейський Союз (ЄС), Митний союз Євразійського економічного союзу.

4. Зони вільної торгівлі. Це угоди між країнами, що дозволяють значне зниження митних бар'єрів і квот на товари, які торгуються між ними. Вони забезпечують доступ до великих ринків при збереженні національних митних політик. Прикладом є Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA) або угоди між країнами на кшталт Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС.

5. Спільні підприємства та спільне виробництво. Країни можуть створювати спільні підприємства, що дозволяє їм об'єднувати ресурси для спільного виробництва товарів і послуг, що, в свою чергу, сприяє розвитку технологій і зростанню торговельних обсягів.

6. Інвестиційне співробітництво. Країни можуть домовлятися про залучення інвестицій з одного в інший сектор економіки, що допомагає розвитку певних галузей, створенню нових робочих місць і підвищенню рівня технологічної компетенції.

7. Експортно-імпорتنі операції та послуги. Проста форма економічного співробітництва між країнами, коли одна країна продає (експортує) свої товари чи послуги на ринок іншої країни або закуповує необхідні товари.

8. Міжурядові організації та форуми. Країни можуть брати участь у різноманітних міжнародних форумах і організаціях (наприклад, G20, ООН, АТЕС), які сприяють розвитку торговельно-економічних відносин, забезпечують узгодження економічних політик і стандартів.

9. Торгівля послугами. Крім товарів, країни також активно розвивають співробітництво в секторі послуг, таких як фінансові, туристичні, інформаційні, консалтингові послуги.

10. Бізнес-форуми та торгові місії. Для розширення торговельних зв'язків часто організовуються бізнес-форуми та торгові місії, де підприємці та урядові органи зустрічаються для обговорення можливостей співпраці.

Ці форми сприяють економічному розвитку та зміцненню взаємних зв'язків, стимулюючи зростання міжнародної торгівлі, інвестицій та загальний економічний прогрес. Узагальнимо форми торговельно-економічного співробітництва між країнами в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Основні форми торговельно-економічного співробітництва між країнами

№	Форма співробітництва	Опис	Приклад
1	Двосторонні торгові угоди	Угоди, що регулюють обсяги та умови торгівлі між двома країнами, включаючи тарифні та нетарифні бар'єри.	Угоди між Україною та іншими країнами
2	Багатосторонні торгові угоди	Угоди між кількома країнами для забезпечення економічного співробітництва та усунення торгових бар'єрів.	COT
3	Митні союзи та економічні інтеграції	Об'єднання країн для зниження митних тарифів і створення загальних правил торгівлі.	ЄС, Митний союз Євразійського економічного союзу
4	Зони вільної торгівлі	Угоди для значного зниження митних бар'єрів і квот на товари між країнами.	NAFTA, Угода між Україною та ЄС
5	Спільні підприємства та спільне виробництво	Спільне виробництво товарів та послуг між країнами для розвитку технологій і зростання торговельних обсягів.	Спільні підприємства та виробництва в різних галузях
6	Інвестиційне співробітництво	Домовленості про залучення інвестицій для розвитку певних галузей економіки.	Іноземні інвестиції в різних секторах
7	Експортно-імпортні операції та послуги	Просте економічне співробітництво в сфері торгівлі товарами та послугами між країнами.	Торгівля товарами та послугами
8	Міжурядові організації та форуми	Участь країн у міжнародних організаціях і форумах для розвитку торговельно-економічних відносин.	G20, ООН, АТЕС
9	Торгівля послугами	Співпраця країн у розвитку сектору послуг (фінансові, туристичні, інформаційні, консалтингові).	Фінансові та туристичні послуги
10	Бізнес-форуми та торгові місії	Організація бізнес-форумів та торгових місій для обговорення можливостей співпраці.	Форум, організований для бізнесменів
11	Фінансово-кредитне співробітництво	Надання кредитів між країнами або через міжнародні фінансові установи для підтримки економічних проектів чи стабілізації фінансових систем.	Кредити МВФ, ЄБРР, міжнародні банківські позики
1	Міжнародна	Надання безповоротної або пільгової	Макрофінансова

2	фінансова допомога	допомоги у вигляді грантів, технічної підтримки чи гуманітарного фінансування.	допомога ЄС Україні, гранти USAID, програми Світового банку
---	--------------------	--	---

Джерело: побудовано автором за даними [28-30].

Торгово-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом (ЄС) є важливим напрямом зовнішньоекономічної діяльності, яке базується на ряді угод та механізмів, що сприяють інтеграції України до європейського економічного простору, стимулюють залучення інвестицій та забезпечують економічну стабільність країни. Основними формами цього співробітництва є [30;31]:

1. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ). ПВЗВТ є одним із основних компонентів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і її реалізація передбачає суттєве зменшення митних зборів та торгових бар'єрів, що відкриває для українських підприємств доступ до єдиного ринку ЄС. Це сприяє гармонізації торгових регламентів України з європейськими стандартами у таких критичних сферах, як конкуренція, державні закупівлі та захист інтелектуальної власності. Водночас, ПВЗВТ створює умови для глибшої економічної інтеграції, забезпечуючи взаємний доступ до ринків товарів і послуг, що має безпосередній вплив на розвиток економіки України.

2. Двосторонні торгові угоди та секторальна інтеграція. Україна активно впроваджує низку європейських регламентів та стандартів у різних секторах економіки, зокрема в агропромисловому комплексі, енергетиці та промисловому виробництві. Це забезпечує покращення умов для торгівлі та сприяє розвитку експортних можливостей України. Крім того, в рамках співпраці ЄС з Україною, запроваджено Автономні торгові заходи (АТМ), які тимчасово скасовують мита на певні українські експортні товари, що позитивно впливає на зростання обсягів зовнішньої торгівлі та забезпечує конкурентоспроможність українських виробників на ринку ЄС.

3. Інвестиції та фінансова допомога. Одним із важливих аспектів економічної співпраці є фінансова підтримка, яку Україна отримує від ЄС та європейських фінансових установ, таких як Європейський інвестиційний банк

(ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Ці установи надають Україні кредити, гранти та інші форми фінансування, спрямовані на реалізацію інфраструктурних проектів, розвиток бізнесу та проведення економічних реформ. Це дозволяє покращити інвестиційну привабливість країни та сприяти її економічному розвитку[32].

4. Співробітництво в сфері митного оформлення та логістики. Однією з важливих складових співпраці є інтеграція митних процедур України з європейськими стандартами. Це включає в себе спрощення прикордонних процедур, впровадження цифрових технологій для автоматизації митного оформлення та приєднання до Спільної конвенції транзиту, що дозволяє оптимізувати рух товарів між Україною та країнами ЄС. Така інтеграція сприяє підвищенню ефективності зовнішньої торгівлі та зниженню витрат на логістику, що в свою чергу позитивно впливає на конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку [32].

5. Енергетичне партнерство. Україна є активним учасником Європейського енергетичного співтовариства, що передбачає адаптацію національного енергетичного ринку до політик ЄС. Це забезпечує інтеграцію енергетичних стандартів та законодавства України з європейськими нормами, сприяючи розвитку сталого енергетичного сектору. В рамках цього партнерства Україна здійснює експорт електричної енергії до країн ЄС, а також активно співпрацює в питаннях транзиту природного газу, що є важливим елементом енергетичної безпеки Європи. Крім того, Україна отримує фінансову та технічну підтримку від ЄС для реалізації проектів у сфері відновлювальної енергетики, що має значний потенціал для розвитку зелених технологій та зниження залежності від викопних енергетичних ресурсів [32].

6. Індустріальна та цифрова інтеграція. Україна поступово гармонізує свої стандарти промислового виробництва з європейськими нормами та вимогами, що відкриває нові можливості для українських виробників на європейських ринках. Цей процес інтеграції передбачає відповідність

технічним та екологічним стандартам ЄС, що є важливим фактором для підвищення конкурентоспроможності української продукції. Крім того, Україна бере участь у програмі ЄС «Цифрова Європа», яка сприяє розвитку цифрової економіки, вдосконаленню кібербезпеки та сприяє розвитку інноваційних технологій. Співпраця в галузі інформаційних технологій є важливим елементом для подальшої модернізації української економіки та забезпечення її інтеграції в глобальну цифрову економіку.

7. Торгівля сільськогосподарськими та продуктами харчування. Європейський Союз є одним з основних імпортерів сільськогосподарської продукції з України, включаючи зернові культури, олійні рослини та перероблену продукцію. Україна активно дотримується європейських санітарних та фітосанітарних стандартів, що забезпечує високий рівень якості українських сільськогосподарських товарів та відкриває нові можливості для їх експорту на європейські ринки. Ця інтеграція в сільськогосподарську торгівлю з ЄС сприяє розвитку агропромислового комплексу та зміцненню позицій України як важливого постачальника продовольчих товарів у Європу.

8. Наукове та освітнє співробітництво. Україна бере активну участь у ряді програм, що фінансуються ЄС, таких як Horizon Europe, який орієнтований на наукові дослідження та інновації, а також Erasmus+ для освітніх обмінів. Ці програми сприяють розвитку науково-технічного потенціалу країни, посилюють академічну мобільність та інтеграцію українських дослідників і студентів у європейську науково-освітню спільноту. Таке співробітництво дозволяє Україні отримати доступ до новітніх наукових розробок та освітніх ресурсів, що позитивно впливає на розвиток національних інноваційних систем[32].

9. Регіональне та прикордонне співробітництво. ЄС надає підтримку різним програмам регіонального розвитку, зокрема в рамках Східного партнерства, а також ініціативам прикордонного співробітництва, що сприяють зміцненню взаємозв'язків України з сусідніми державами-членами ЄС. Ці програми сприяють розвитку інфраструктури, поліпшенню

прикордонного контролю та взаємодії на рівні місцевих громад, що в свою чергу забезпечує підвищення стабільності та безпеки в прикордонних регіонах. Взаємодія з сусідніми європейськими країнами також сприяє покращенню економічних, культурних та соціальних зв'язків між Україною та країнами ЄС.

Отже, економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом сприяє значному розвитку різних секторів української економіки. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі відкриває доступ до єдиного ринку ЄС, що допомагає Україні інтегруватися в європейські економічні структури, знижуючи торгові бар'єри та сприяючи розвитку інвестицій. Співпраця з ЄС в галузі митного оформлення, енергетики, індустрії та цифрової економіки також допомагає Україні адаптувати свої стандарти до європейських норм, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності її продукції на міжнародних ринках. Важливою складовою цієї співпраці є наукове, освітнє та регіональне співробітництво, яке сприяє розвитку інноваційних технологій, підвищенню рівня освіти та наукових досліджень в Україні. Через ці програми Україна має змогу отримати доступ до сучасних наукових досягнень і реалізовувати важливі інфраструктурні проекти. Таким чином, економічне співробітництво з ЄС є ключовим фактором для розвитку України, забезпечуючи країні нові можливості для зростання, модернізації та інтеграції в глобальну економіку.

1.3. Правові основи та механізми євроінтеграційної стратегії України

Від часу здобуття незалежності Україна стала на шлях комплексних трансформацій у політико-безпековій, соціально-економічній, екологічній, культурній та інших сферах суспільного розвитку, що є безпосередньо пов'язаним із стратегічним курсом держави на європейську інтеграцію, який

не має альтернатив. У цьому контексті сучасна державна політика має ґрунтуватися на розробленні концепцій, стратегій та програм, що сприятимуть ефективному входженню України до європейського простору з урахуванням актуальних викликів і загроз.

Концептуальні засади державної стратегії щодо європейської інтеграції України становлять узагальнену модель реалізації місії та досягнення довгострокових цілей країни, що охоплює визначення перспектив її розвитку, основних напрямів та пріоритетів діяльності у сфері євроінтеграції. Дана стратегія формується як сукупність державних документів, законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють інтеграційні процеси. В її межах здійснюється розроблення та імплементація галузевих і секторальних стратегій відповідно до чинних вимог, правил та положень європейських рамкових документів.

Сучасна стратегія європейської інтеграції України передбачає поступову реалізацію ключових напрямів і пріоритетів, що мають відповідну етапність та орієнтовані на забезпечення сталого інтеграційного поступу держави в межах європейського простору.

Одним із ключових завдань компетентних органів державної влади України у сфері європейської інтеграції, визначених у відповідній стратегії, є гармонізація національного законодавства з правовою системою Європейського Союзу та забезпечення дотримання прав людини. Важливим аспектом цього процесу є реформування правової системи України відповідно до стандартів, закріплених у конвенціях Ради Європи. Адаптація законодавства має сприяти розвитку політичної, економічної, соціальної та культурної активності громадян, стимулювати економічне зростання та поступове наближення рівня добробуту населення до стандартів країн-членів ЄС [32].

Наступним стратегічним напрямом є економічна інтеграція та розширення торговельних відносин між Україною та ЄС. Реалізація цього завдання передбачає лібералізацію ринків, гармонізацію регуляторних

підходів, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, забезпечення рівноправного доступу українських експортерів до європейських ринків, уніфікацію конкурентного законодавства та державної підтримки виробників. Важливим етапом інтеграції є створення зони вільної торгівлі, що сприятиме економічному розвитку та формуванню необхідних передумов для набуття Україною статусу повноправного члена ЄС.

Інтеграція України до загальноєвропейської системи безпеки є ще одним ключовим вектором євроінтеграційної політики. Визнання Європейським Союзом стратегічної ролі України у формуванні сучасної архітектури безпеки сприяє розширенню співпраці у сфері оборони та міжнародної стабільності. Посилення взаємодії між Україною та ЄС у цій сфері розглядається як один із механізмів гарантування національної безпеки України. Принцип неподільності європейської безпеки є фундаментальним як для України, так і для країн-членів ЄС та держав-партнерів.

Окрему увагу в межах європейської інтеграції приділено політичній консолідації та зміцненню демократичних інститутів. Поглиблення політичного діалогу та покращення дипломатичних відносин між Україною та ЄС спрямоване на забезпечення політичної стабільності як на національному рівні, так і на всьому європейському континенті. Реалізація цих заходів сприятиме мирному розвитку, розширенню співробітництва між європейськими націями та утвердженню демократичних засад в українському суспільстві.

У 2014 році, після Революції Гідності, Україна підписала ключовий стратегічний документ, який визначає засади взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом – Угоду про асоціацію. З моменту її укладення і до початку повномасштабної військової агресії росії 24 лютого 2022 року відносини між сторонами розвивалися на засадах політичної асоціації та економічної інтеграції. Часткове застосування положень Угоди про асоціацію розпочалося у 2014 році, а її повна імплементація відбулася 1 вересня 2017 року [33].

Зростаюча підтримка європейської інтеграції серед громадян України зумовила її закріплення на конституційному рівні: у лютому 2019 року стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі було офіційно включено до Конституції України. Відповідно, за період з 2014 року до початку 2022 року Україна виконала Угоду про асоціацію на 63%, що включало часткову імплементацію *acquis* ЄС, здійснення масштабних євроінтеграційних реформ у політичній, економічній та соціальній сферах, приєднання до ключових програм Європейського Союзу, а також активну участь у макрорегіональних стратегіях і транскордонних програмах ЄС.

Європейська інтеграція України у зазначений період супроводжувалася низкою фундаментальних змін, серед яких:

1. Запровадження безвізового режиму. З 11 червня 2017 року Європейський Союз скасував візові вимоги для громадян України, що забезпечило можливість вільного короткострокового переміщення в межах країн Шенгенської зони.

2. Зміна структури зовнішньої торгівлі. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що є складовою Угоди про асоціацію, сприяла переорієнтації зовнішньоторговельних потоків України з ринку росії на країни Європейського Союзу. Відповідно, станом на кінець 2021 року обсяг двосторонньої торгівлі досяг 52,4 млрд євро, що вдвічі перевищує показники 2016 року – останнього перед запровадженням ПВЗВТ. У цей період понад 10 тис. українських компаній здійснювали експорт продукції до країн ЄС.

3. Інституційні та структурні реформи. У межах процесу європейської інтеграції відбулося впровадження масштабних реформ у різних сферах суспільно-економічного розвитку, серед яких: судова реформа, посилення антикорупційного регулювання та створення відповідної інституційної інфраструктури, реформа державного фінансування політичних партій, вдосконалення виборчого законодавства, децентралізація,

модернізація системи публічних закупівель та публічних фінансів, створення ринку сільськогосподарських земель, лібералізація газового та електроенергетичного ринків, гармонізація стандартів безпечності харчових і нехарчових продуктів із вимогами ЄС, реформа професійної освіти, запровадження системи донорства крові та державної системи трансплантації органів тощо.

Таким чином, упродовж 2014–2022 років європейська інтеграція стала визначальним вектором розвитку України, що сприяло поступовій адаптації національного законодавства до норм ЄС, структурним змінам в економіці та політичній системі, а також розширенню можливостей для українських громадян та підприємств у межах єдиного європейського простору.

24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабну військову агресію проти України. У відповідь на цю загрозу суверенітету та незалежності держави, 28 лютого 2022 року, на п'ятий день найбільшого збройного конфлікту на європейському континенті з часів Другої світової війни, Україна офіційно подала заявку на вступ до Європейського Союзу. Цей стратегічний крок був обумовлений необхідністю закріплення досягнень європейської інтеграції, здійснених у період з 2014 року, а також прагненням до подальшого поглиблення співпраці з ЄС.

10–11 березня 2022 року під час неформального саміту лідерів держав-членів ЄС у Версалі Європейська Рада підтвердила, що Україна є частиною європейської спільноти, та доручила Європейській Комісії підготувати висновок щодо поданої заявки на членство. У рамках цього процесу 17 квітня 2022 року Україна надала відповіді на першу частину опитувальника Європейської Комісії, яка стосувалася відповідності політичним та економічним критеріям вступу, а 9 травня 2022 року – на другу частину, присвячену гармонізації національного законодавства з правовою системою ЄС.

17 червня 2022 року Європейська Комісія оприлюднила висновок щодо заявки України, рекомендуючи Європейській Раді надати їй статус кандидата

на членство. Водночас було визначено сім ключових рекомендацій, виконання яких є необхідною передумовою для переходу до наступного етапу – відкриття переговорного процесу щодо вступу. Реалізація цих рекомендацій спрямована на інституційну та правову адаптацію України до стандартів ЄС. 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата на членство, що знаменувало початок нового етапу європейської інтеграції країни.

З урахуванням сучасних викликів та стратегічних завдань євроінтеграційної політики України актуальним є подолання інституційних та нормативних невідповідностей у процесі державного управління європейською інтеграцією. Зокрема, необхідно:

- гармонізувати законодавство України з правовими нормами ЄС;
- ухвалити законодавчий акт, який визначатиме засади державної політики у сфері європейської інтеграції;
- здійснити перехід від стратегії декларування намірів до практичної стратегії підготовки до вступу в ЄС;
- створити спеціалізований орган державного управління, відповідальний за формування, координацію та імплементацію політики європейської інтеграції України.

Зазначені заходи сприятимуть ефективному управлінню євроінтеграційними процесами та забезпеченню відповідності державного управління України вимогам майбутнього членства в ЄС.

Після отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі 23 червня 2022 року всі гілки влади розпочали комплексну підготовку до майбутнього вступу в умовах триваючої повномасштабної військової агресії росії. З одного боку, держава продовжує реалізацію завдань євроінтеграційного характеру, які були заплановані ще до набуття статусу кандидата, зокрема адаптацію національного законодавства до правових норм ЄС відповідно до Угоди про асоціацію, підтримку

торговельних відносин і поглиблення секторальної інтеграції у Внутрішній ринок ЄС, а також активну участь у ключових програмах Союзу.

З іншого боку, отримання статусу кандидата зумовлює необхідність виконання низки нових стратегічно важливих завдань. Основним короткостроковим пріоритетом є імплементація семи рекомендацій Європейської Комісії, які супроводжували рішення про надання статусу кандидата. Ці рекомендації передбачають посилення верховенства права, боротьбу з корупцією та запобігання відмиванню коштів, а також забезпечення прав національних меншин. Успішне виконання цих вимог, що має отримати позитивну оцінку Європейської Комісії, є критично важливим для переходу до наступного етапу – відкриття переговорів про вступ до ЄС. Водночас імплементація рекомендацій Європейської Комісії сприятиме посиленню євроатлантичної інтеграції України, оскільки відповідність політичним критеріям НАТО є важливим чинником майбутнього членства в Альянсі.

У середньостроковій перспективі ключовим завданням є забезпечення відповідності України критеріям вступу до ЄС, зокрема Копенгагенським критеріям (1993 р.), Мадридським критеріям (1995 р.), а також Хартії Європейського Союзу про основоположні права (2000 р., редакція Лісабонського договору 2007 р.). Відповідно до зазначених вимог, держава-кандидат повинна гарантувати стабільність функціонування державних інституцій, що забезпечують демократію, верховенство права, права людини, а також захист національних меншин. Крім того, вона має підтвердити спроможність ринкової економіки функціонувати в умовах конкурентного середовища ЄС та продемонструвати здатність брати на себе й ефективно виконувати зобов'язання, що випливають з членства в Союзі, зокрема шляхом повної імплементації *acquis communautaire* – сукупності норм та стандартів права ЄС.

Реалізація зазначених завдань потребує суттєвого посилення інституційної спроможності органів державної влади України, що передбачає

комплексний підхід до процесу європейської інтеграції. Важливими складовими цього процесу є первинна оцінка стану імплементації актів права Європейського Союзу (так званий селф-скринінг), розроблення національної програми нормативно-правового наближення до законодавства ЄС, а також підготовка та поступова реалізація Концепції Програми інституційної підготовки України до вступу в Європейський Союз.

Зі свого боку, Європейська Комісія створила спеціалізований підрозділ у складі Генерального директорату з політики сусідства та розширення (DG NEAR), який відповідає за координацію співпраці з Україною. На його базі також функціонує Секретаріат координаційної платформи донорів, що забезпечує підтримку короткострокового відновлення країни в умовах триваючої військової агресії, а також сприяє середньостроковій післявоєнній відбудові.

Паралельно з імплементацією семи рекомендацій Європейської Комісії, Україна продовжує активну реалізацію положень Угоди про асоціацію з ЄС. Протягом 2022 року було ухвалено 44 закони, що стосуються євроінтеграції, з яких 6 безпосередньо спрямовані на виконання рекомендацій Європейської Комісії. Додатково 32 законопроекти було прийнято у першому читанні.

Завдяки законодавчим ініціативам Верховної Ради України та ухваленню відповідних підзаконних актів Кабінетом Міністрів рівень виконання положень Угоди про асоціацію станом на кінець 2023 року досяг 75% за весь період 2014–2023 років. Лише за 2024 рік цей показник становив 87%. Найвищий рівень імплементації (понад 90%) було досягнуто у таких сферах: статистика та обмін інформацією, юстиція, свобода, безпека та права людини, гуманітарна політика, управління державними фінансами, інтелектуальна власність, політичний діалог, національна безпека й оборона, а також освіта, навчання та молодіжна політика [32].

23 лютого 2023 року Україна офіційно ратифікувала Угоду з Європейським Союзом щодо участі в програмі «Цифрова Європа» на 2021–2027 роки. Дана програма спрямована на розвиток передових цифрових

навичок, інтеграцію цифрових технологій у бізнес-процеси підприємств, створення цифрової інфраструктури та підвищення доступності цифрових послуг для громадян і державних установ країн-учасниць. Відповідно до рішення, Офіс з розвитку підприємництва та експорту визначено національним контактним пунктом цієї програми, що сприятиме розширенню можливостей українського бізнесу [32].

29 червня 2023 року Україна ратифікувала Угоду з Європейським Союзом про участь у програмі «Єдиний ринок» на 2021–2027 роки. В рамках цієї ініціативи країні надано доступ до двох ключових компонентів. Перший компонент спрямований на підвищення конкурентоспроможності та стійкості малих і середніх підприємств через різноманітні інструменти підтримки, такі як Європейська мережа підприємств (EEN), Erasmus для молодих підприємців (EYE) та спільні кластерні ініціативи [32].

Другий компонент передбачає участь України у створенні та поширенні високоякісної європейської статистики, що дозволить інтегруватися у систему співпраці між Євростатом, національними статистичними інститутами держав-членів ЄС та іншими статистичними органами. У межах цього напряму запроваджуються новітні методи обробки даних, використання цифрових технологій та багато-джерельного аналізу статистичної інформації. Крім того, українські підприємці мають змогу скористатися ініціативами в рамках EU4Business, які спрямовані на підтримку підприємницької діяльності.

6 червня 2023 року Україна приєдналася до європейської програми «Механізм «Сполучення Європи» (Connecting Europe Facility, CEF), що є стратегічною ініціативою, спрямованою на розвиток транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури. Участь України в програмі сприятиме вдосконаленню експортної логістики, зокрема розширенню пропускної спроможності автомобільних та залізничних пунктів на кордоні з Європейським Союзом. 21 червня 2023 року Координаційний комітет транспортного сектору Програми CEF схвалив українські проєктні пропозиції, що дозволяє залучити співфінансування для їх реалізації.

12 січня 2023 року Україна ратифікувала Угоду про участь у програмі EU4Health, що відкриває доступ до фінансування Європейського Союзу у сфері охорони здоров'я. Дана програма спрямована на посилення профілактичних заходів та покращення системи медичних послуг, зокрема у боротьбі з серцево-судинними, онкологічними та іншими неінфекційними захворюваннями.

У контексті інтеграції України до програм Європейського Союзу значущим кроком стало ратифікування 20 вересня 2022 р. угоди про участь у Програмі ЄС LIFE, яка є фінансовим механізмом підтримки проєктів, спрямованих на розвиток циркулярної економіки, покращення якості життя, збереження природи та біорізноманіття, адаптацію до змін клімату та перехід до альтернативних джерел енергії.

3 травня 2022 р. Україна ратифікувала угоди про приєднання до ключової програми ЄС у сфері наукових досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021–2027) та Програми з досліджень і навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021–2025). Подальшим етапом стало відкриття 4 жовтня 2023 р. Офісу програми «Горизонт Європа» в Україні за підтримки ЄС, що сприяє розширенню участі українських науковців та дослідників у міжнародних наукових ініціативах [32].

У сфері митного та податкового співробітництва Україна продовжує інтеграцію до відповідних механізмів ЄС. 29 червня 2023 р. Верховна Рада України ратифікувала угоди про приєднання до програми ЄС «Митниця», що дозволяє державі як асоційованій країні брати участь у розробці та впровадженні європейських електронних систем, розширювати мережу професійних контактів, отримувати доступ до нормативно-методичних документів ЄС, обмінюватися знаннями та кращими практиками у сфері митного адміністрування. У цей же день була ратифікована угода про приєднання до програми ЄС «Fiscalis», спрямованої на зміцнення співробітництва між податковими адміністраціями країн-учасниць, зокрема у

питаннях боротьби з податковими зловживаннями та ухиленням від сплати податків.

Поряд із цим тривають консультації щодо можливості приєднання України до програм «Права та цінності», Програми у сфері юстиції та Програми ЄС із протидії шахрайству, що сприятиме подальшій гармонізації українського законодавства з європейськими нормами та практиками [32].

Відновлення України в поствоєнний період становить один із найскладніших і наймасштабніших викликів сучасності, що обумовлює потребу у значних фінансових ресурсах, ефективному стратегічному плануванні та широкомасштабній міжнародній підтримці. Наслідки збройної агресії, зокрема руйнування інфраструктури, суттєві економічні втрати та гуманітарна криза, вимагають оперативних, але водночас виважених управлінських рішень на всіх рівнях державного управління.

Згідно з аналітичними даними Київської школи економіки [37], станом на листопад 2024 року, загальний обсяг прямих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок війни, сягнув приблизно 170 млрд дол. США. Найбільш постраждалими секторами виступають житловий фонд (близько 60 млрд дол. США), транспортна інфраструктура (38,5 млрд дол. США) та енергетичний сектор (14,6 млрд дол. США). Загальні втрати національної економіки, спричинені війною, перевищили 1,1 трлн дол. США. Територіально найбільших руйнувань зазнали Донецька, Харківська, Луганська, Київська, Чернігівська та Херсонська області. Загалом було пошкоджено або зруйновано понад 236 тис. житлових об'єктів, з яких 209 тис. – приватні будинки, 27 тис. – багатоквартирні житлові будинки, а ще 600 об'єктів становлять гуртожитки.

Окрім житлового фонду, значних втрат зазнала транспортна інфраструктура: було пошкоджено або знищено понад 26 тис. км автомобільних доріг, що оцінюється у 28,3 млрд дол. США. Залізнична інфраструктура зазнала збитків на суму 4,3 млрд дол. США, морські порти – на 0,85 млрд дол. США, а втрати авіаційної галузі оцінюються у 2 млрд дол.

США. Бойові дії також призвели до пошкодження понад 260 тис. одиниць легкового автотранспорту, внаслідок чого втрати сягнули 2,2 млрд дол. США.

Енергетичний сектор зазнав критичних руйнувань: повністю знищені Каховська та Дніпровська гідроелектростанції, а також Трипільська й Зміївська теплоелектростанції. Значна частина електромереж та високовольтних підстанцій була виведена з ладу, що призвело до збитків на суму 14,6 млрд дол. США. У сфері сільського господарства знищено понад 4 млн тонн зерносховищ і 16 тис. га багаторічних насаджень, що еквівалентно втратам у розмірі 10,3 млрд дол. США.

Уряд України розробив комплексний стратегічний план післявоєнного відновлення, що включає майже 400 заходів, спрямованих на реконструкцію інфраструктури, стабілізацію економіки, підтримку підприємництва та забезпечення соціального захисту населення. Пріоритетними напрямками є відновлення транспортної та енергетичної інфраструктури, а також житлового фонду. Заплановано реконструкцію доріг, мостів, об'єктів охорони здоров'я, освітніх установ та енергетичних потужностей, які формують фундамент економічної та соціальної стабільності держави.

Окремий акцент зроблено на підтримці внутрішньо переміщених осіб та громадян, які втратили житло. У партнерстві з міжнародними організаціями уряд реалізує програми забезпечення тимчасовим та постійним житлом, соціальних виплат і працевлаштування. Також передбачено реалізацію грантових і кредитних програм для стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва, який виступає одним із ключових драйверів економічного зростання у повоєнний період.

У період з 2022 по 2024 рік Україна отримала загалом 115,2 млрд дол. США зовнішнього фінансування, яке було представлено у формі як безповоротної допомоги, так і пільгових кредитів. Найбільшими донорами виступили країни Європейського Союзу (38,9% від загальної суми), Сполучені Штати Америки (27,1%), Міжнародний валютний фонд (10,8%), Японія (7,4%) та Канада (4,7%). У 2024 році обсяг міжнародної допомоги становив 41,7 млрд

дол. США, що в середньому дорівнює 3,4 млрд дол. щомісячного надходження.

Варто зазначити, що питома вага грантів у структурі зовнішнього фінансування варіювалася протягом аналізованого періоду: у 2022 році вона становила 14,2 млрд дол. або 45,8% загального обсягу зовнішньої підтримки; у 2023 році – 11,6 млрд дол. або 27,4%; у 2024 році – 12,6 млрд дол., що дорівнює 30%. Загальна сума фінансової допомоги від Європейського Союзу упродовж періоду повномасштабної війни склала 44,79 млрд дол., що свідчить про його провідну роль як стратегічного донора. Інші ключові джерела фінансування включають: Сполучені Штати Америки – 31,24 млрд дол. (27,1%), Міжнародний валютний фонд – 12,45 млрд дол. (10,8%), Японію – 8,53 млрд дол. (7,4%) та Канаду – 5,41 млрд дол. (4,7%).

Європейський Союз виступає ключовим фінансовим партнером у процесі відбудови України, зокрема через реалізацію програми Ukraine Facility, яка передбачає залучення грантового та кредитного фінансування, а також інвестиційної підтримки. Крім того, серед значущих суб'єктів підтримки України варто відзначити Міжнародний валютний фонд, Організацію економічного співробітництва та розвитку (OECD) та приватних інвесторів.

Реалізація політики відбудови здійснюється у тісному зв'язку з виконанням рекомендацій Європейської комісії, зокрема у частині гармонізації українського законодавства з правовою системою ЄС. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль підкреслює, що ключовими умовами збереження та розширення міжнародної підтримки є посилення інституційної спроможності держави, продовження реформ у сфері правосуддя, антикорупційної політики та публічного управління.

У межах програми Ukraine Facility Європейський Союз розглядає можливість мобілізації фінансових ресурсів шляхом спільного запозичення на міжнародних ринках капіталу, що є аналогічним до підходів, застосованих під час подолання наслідків пандемії COVID-19. Згідно з оцінками, які прозвучали

на міжнародній конференції в Лугано, орієнтовний обсяг коштів, необхідних для післявоєнного відновлення України, може перевищувати 500 млрд євро.

Таким чином, європейська інтеграція України є одним із ключових пріоритетів державної зовнішньої політики. Однак концептуально цей процес слід розглядати передусім як комплексну внутрішню політику, спрямовану на реалізацію необхідних реформ та структурних перетворень, що відповідають інтересам України. Враховуючи дані аспекти, євроінтеграцію можна трактувати як елемент зовнішньої політики, реалізація якого значною мірою залежить від політичної волі Європейського Союзу щодо темпів і глибини подальшої інтеграції України.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС

2.1. Динаміка та структура зовнішньої торгівлі України з ЄС

В умовах повномасштабної агресії росії, ЄС став головним торговельним партнером України, на частку якого припадає понад половина загального товарообігу. Такий вектор зовнішньоекономічної орієнтації є результатом як об'єктивних змін у глобальному торговельному середовищі, так і свідомої стратегії України щодо диверсифікації ринків збуту, зміцнення економічної безпеки та просування на шляху європейської інтеграції.

Після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема її торговельної частини – Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), український експорт до країн ЄС суттєво розширився як у географічному, так і у товарному вимірах. Структура торгівлі зміщується у бік збільшення частки продукції з вищим ступенем обробки, водночас демонструючи залежність від сільськогосподарських товарів, металургії та сировинних ресурсів. Європейський ринок стає дедалі більш відкритим для українських товарів, однак повною мірою реалізувати потенціал експорту заважають інфраструктурні обмеження, нерівномірний доступ до фінансів, логістичні труднощі та внутрішні інституційні бар'єри.

Загальний обсяг експорту України до країн Європейського Союзу в 2020 році становив 12789 млн. євро, а в 2021 році при зростанні на 51,55% становив 19382 млн. євро. В 2022 році експорт зріс на 22,09% до обсягу в 23665 млн. євро, проте у 2023 році зафіксовано зниження на 14,26% до 20290 млн. євро, що є наслідком війни та економічних труднощів. В 2024 році експорт зріс на 0,91% до обсягу в 20473 млн. євро.

Таблиця 2.1 - Динаміка товарної структури експорту України з країнами ЄС в 2020-2024 рр., млн. євро

Динаміка товарної структури експорту в країни ЄС, млн. євро	2020	2021	2022	2023	2024
ЄС 27	12 789	19 382	23 665	20 290	20 473
Темп приросту, %		51,55	22,09	-14,26	0,91
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	5 351	6 510	12 401	11 570	11 857
Темп приросту, %		21,67	90,48	-6,70	2,47
Мінеральні продукти	1 629	3 007	3 120	1 792	1 654
Темп приросту, %		84,60	3,73	-42,55	-7,72
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	680	1 094	956	693	868
Темп приросту, %		60,84	-12,61	-27,47	25,21
Деревина та вироби з неї	941	1 342	1 647	1 280	1 205
Темп приросту, %		42,65	22,76	-22,32	-5,83
Промислові вироби	327	426	367	360	382
Темп приросту, %		29,97	-13,85	-1,95	6,24
Чорні й кольорові метали та вироби з них	2 475	5 268	3 341	2 781	2 629
Темп приросту, %		112,86	-36,57	-16,79	-5,45
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	946	1 132	1 274	1 215	1 184
Темп приросту, %		19,72	12,52	-4,60	-2,59

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Продовольчі товари та сировина для їх виробництва залишаються основною категорією експорту України до ЄС, і їх частка в загальному експорті значно зросла, зокрема у 2022 році вона досягла 12,4 млрд євро. Зростання цього показника в 2021 році на 90,48% відображає збільшення постачання в умовах світової продовольчої кризи, однак у 2023 році спостерігався спад на 6,7%. У 2024 році експорт цієї категорії відновився на 2,47%, досягнувши 11,86 млрд євро, що вказує на стабільний попит на українську сільськогосподарську продукцію, зокрема зернові культури та олії.

Мінеральні продукти, попри значне зростання в 2020–2021 роках (зокрема у 2021 році на 84,6%), у 2022–2024 роках показали різке уповільнення темпів приросту. У 2023 році експорт цієї категорії зменшився на 42,55%, що пов'язано із зниженням обсягів експорту енергоресурсів через скорочення

виробничих потужностей та логістичні проблеми, викликані війною, а також зменшенням попиту на деякі мінеральні продукти.

Таблиця 2.2 - Динаміка структури експорту України з країнами ЄС в 2020-2024 рр., %

Динаміка товарної структури експорту в країни ЄС, млн. євро	2020	2021	2022	2023	2024
ЄС 27	100	100	100	100	100
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	42	34	52	57	58
Абсолютний приріст, %		-8	19	5	1
Мінеральні продукти	13	16	13	9	8
Абсолютний приріст, %		3	-2	-4	-1
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5	6	4	3	4
Абсолютний приріст, %		0	-2	-1	1
Деревина та вироби з неї	7	7	7	6	6
Абсолютний приріст, %		0	0	-1	0
Промислові вироби	3	2	2	2	2
Абсолютний приріст, %		0	-1	0	0
Чорні й кольорові метали та вироби з них	19	27	14	14	13
Абсолютний приріст, %		8	-13	0	-1
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	7	6	5	6	6
Абсолютний приріст, %		-2	0	1	0

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Продукція хімічної промисловості демонструє нестабільні коливання. У 2021 році спостерігався зріст на 60,84%, однак згодом, у 2022–2023 роках, були зафіксовані спадні темпи (відповідно -12,61% та -27,47%). Ці коливання можуть бути зумовлені внутрішніми проблемами українських хімічних підприємств та складнощами в логістичних ланцюгах. Водночас у 2024 році цей сектор показав відновлення на 25,21%, що може свідчити про адаптацію до нових умов зовнішньої торгівлі.

Динаміка експорту деревини та виробів з неї також виявляє значні коливання. Після позитивної тенденції у 2021–2022 роках, коли експорт зростав на 22,76% та 22,32% відповідно, у 2023 році спостерігався спад на 22,32%, що ймовірно пов'язано з руйнуванням виробничих потужностей та

обмеженням експортних можливостей через війну. У 2024 році експорт деревини продовжує знижуватися на 5,83%.

Чорні та кольорові метали демонструють високі коливання. Після значного зростання на 112,86% у 2021 році експорт цієї групи впав у 2022 та 2023 роках на 36,57% та 16,79% відповідно. Це зумовлено кризовою ситуацією в металургійній галузі, порушенням виробничих та логістичних ланцюгів, а також впливом війни. У 2024 році експорт металів продовжив знижуватись на 5,45%.

Сектор машин та устаткування, транспортних засобів та приладів характеризується більш стабільними показниками. У 2021 році експорт зріс на 12,52%, але у 2022–2023 роках спостерігався спад (-4,60% та -2,59%), що, ймовірно, пов'язано з проблемами у виробництві та постачанні. У 2024 році показники експорту стабілізувалися на рівні 1,18 млрд євро.

Промислові вироби показують помірне зростання з темпом приросту на 6,24% у 2024 році після низьких результатів у попередні роки, що може свідчити про покращення ситуації в українській промисловості та відновлення попиту на певні види продукції.

Таким чином, товарна структура експорту України до країн ЄС у період 2020–2024 років відображає значні економічні виклики, зумовлені війною, але також демонструє потенціал для відновлення окремих секторів. Зокрема, експорт продовольчих товарів і сировини для їх виробництва залишається важливим напрямом, а також спостерігаються позитивні тенденції в експорті металів, хімічної продукції та машинобудування, що свідчить про адаптацію до нових умов зовнішньої торгівлі.

Загальний обсяг імпорту з ЄС демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 18777 млн. євро в 2020 році до 22857 млн. євро в 2021 році, що свідчить про активізацію зовнішньоторговельної діяльності на фоні виходу з глобальної кризи, спричиненої пандемією COVID-19. В 2022 році обсяг імпорту зріс на 6,82% до обсягу в 24417 млн. євро. Протягом 2023-2024 рр.

обсяг імпорту мав динаміку до зростання на 18,31% в 2023 році до обсягу в 28887 млн. євро та в 2024 році на 9,09% до обсягу в 31512 млн. євро.

Таблиця 2.3 - Динаміка товарної структури імпорту з країн ЄС в 2020-2024 рр., млн. євро

Динаміка товарної структури імпорту з країн ЄС, млн. євро	2020	2021	2022	2023	2024
Всього	18 777	22 857	24 417	28 887	31 512
Темп приросту,		21,73	6,82	18,31	9,09
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	2 768	3 187	2 978	3 357	3 673
Темп приросту,		15,13	-6,55	12,71	9,41
Мінеральні продукти	1 774	2 559	6 190	6 135	5 651
Темп приросту,		44,31	141,88	-0,89	-7,89
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5 052	6 156	4 908	5 968	6 246
Темп приросту,		21,86	-20,26	21,59	4,66
Деревина та вироби з неї	663	817	636	685	752
Темп приросту,		23,20	-22,21	7,69	9,87
Промислові вироби	610	660	668	724	694
Темп приросту,		8,11	1,30	8,26	-4,08
Чорні й кольорові метали та вироби з них	987	1 214	1 020	1 330	1 435
Темп приросту,		23,02	-15,94	30,37	7,87
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	6 442	7 755	5 982	7 605	8 409
Темп приросту,		20,40	-22,86	27,12	10,57

Джерело: побудовано автором за даними [39].

У структурі імпорту переважає категорія «Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади», обсяг постачання якої сягнув 8,4 млрд євро у 2024 році. Після зниження у 2022 році на 22,86% через логістичні труднощі та загальну дестабілізацію, вже у 2023–2024 роках спостерігалось відновлення динаміки зростання – на 27,12% та 10,57% відповідно. Така тенденція свідчить про збереження попиту на технологічно складну продукцію, необхідну для модернізації промислового комплексу України.

Другою за обсягом категорією є «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості», імпорт якої у 2024 році склав 6,2 млрд євро. Незважаючи на падіння обсягів у 2022 році на 20,26%, з 2023 року відбулося відновлення зростання – на 21,59% та 4,66%. Це пояснюється зростаючими

потребами аграрного та промислового секторів у добривах, фармацевтичній продукції та технічній хімії.

Таблиця 2.4 - Динаміка структури імпорту з країн ЄС в 2020-2024 рр.,
млн. євро

Динаміка товарної структури експорту в країни ЄС, млн. євро	2020	2021	2022	2023	2024
ЄС 27	100	100	100	100	100
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	15	14	12	12	12
Абсолютний приріст, %		-1	-2	-1	0
Мінеральні продукти	9	11	25	21	18
Абсолютний приріст, %		2	14	-4	-3
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	27	27	20	21	20
Абсолютний приріст, %		0	-7	1	-1
Деревина та вироби з неї	4	4	3	2	2
Абсолютний приріст, %		0	-1	0	0
Промислові вироби	3	3	3	3	2
Абсолютний приріст, %		0	0	0	0
Чорні й кольорові метали та вироби з них	5	5	4	5	5
Абсолютний приріст, %		0	-1	0	0
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	34	34	24	26	27
Абсолютний приріст, %		0	-9	2	0

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Особливу увагу заслуговує категорія «Мінеральні продукти», що у 2022 році демонструвала аномальне зростання – на 141,88%, досягнувши 6,2 млрд євро. Це зростання було зумовлене необхідністю диверсифікації джерел енергопостачання в умовах війни та енергетичної кризи. Проте вже у 2023–2024 роках спостерігалось зниження імпорту цієї групи (на 0,89% та 7,89% відповідно), що може свідчити про часткову стабілізацію ситуації на ринку енергоносіїв.

Імпорт продовольчих товарів та сировини для їх виробництва демонстрував стабільну позитивну динаміку у 2023–2024 роках (12,71% та 9,41% відповідно), після незначного спаду у 2022 році. Це свідчить про адаптацію логістичних ланцюгів та посилення кооперації з європейськими

постачальниками продуктів харчування на фоні внутрішніх диспропорцій агропромислового виробництва.

Інші категорії – деревина, метали, промислові вироби – мають менший вплив на загальну структуру, проте відображають зростання потреб України у сировинних матеріалах та напівфабрикатах для внутрішнього виробництва й будівництва. Імпорт чорних і кольорових металів зріс з 987 млн євро у 2020 році до 1,44 млрд євро у 2024 році, демонструючи зростання попиту на інфраструктурні матеріали.

Отже, товарна структура імпорту з ЄС характеризується домінуванням високотехнологічної продукції, хімії та енергоносіїв, що відображає як економічну потребу у відновленні та модернізації в умовах війни, так і загальний вектор інтеграції України в європейський економічний простір.

Загальний обсяг сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС у 2020 році був від'ємним і становив -5 988 млн євро. Цей показник покращився у 2021 році (зменшення дефіциту до -3 475 млн євро), але знову знизився в 2022 році до -752 млн євро. Водночас, у 2023 році відбулося значне погіршення сальдо (до -8 598 млн євро), а у 2024 році цей показник ще більше погіршився, досягнувши -11 039 млн євро.

Продовольчі товари та сировина для їх виробництва стали позитивним елементом у торговому балансі. У 2020 році сальдо цієї групи було позитивним (2 582 млн євро), і з кожним роком воно зростало, досягнувши 9 423 млн євро у 2022 році. Однак у 2023 році спостерігається незначне зниження сальдо (-12,83%), яке у 2024 році ще зменшується (на -0,36%). Це свідчить про певне стабільне збільшення експорту продовольчих товарів, що є важливим джерелом валютних надходжень для України, незважаючи на кризу.

Мінеральні продукти показали значні коливання сальдо, яке стало від'ємним з 2021 року. Сальдо у 2021 році стало позитивним (448 млн євро), але в 2022 році це вже стало від'ємним (-3 071 млн євро), і у 2023 році погіршилося ще більше (-4 343 млн євро). Зниження сальдо цієї категорії є

наслідком як зменшення експорту, так і падіння ціни на енергоресурси, що негативно позначилось на економічних показниках країни.

Таблиця 2.5 – Динаміка сальдо товарної структури зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС в 2020-2024 рр., млн. євро

Сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, млн. євро	2020	2021	2022	2023	2024
ЄС 27	-5 988	-3 475	-752	-8 598	-11 039
Темп приросту, %		-41,96	-78,36	1043,22	28,39
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	2 582	3 323	9 423	8 214	8 184
Темп приросту, %		28,68	183,54	-12,83	-0,36
Мінеральні продукти	-144	448	-3 071	-4 343	-3 997
Темп приросту, %		-410,12	-785,45	41,43	-7,97
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	-4 372	-5 062	-3 953	-5 275	-5 378
Темп приросту, %		15,79	-21,92	33,46	1,96
Деревина та вироби з неї	277	525	1 011	595	453
Темп приросту, %		89,18	92,80	-41,18	-23,90
Промислові вироби	-283	-234	-302	-364	-312
Темп приросту, %		-17,20	28,83	20,66	-14,27
Чорні й кольорові метали та вироби з них	1 488	4 054	2 321	1 450	1 194
Темп приросту, %		172,44	-42,74	-37,52	-17,68
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	-5 496	-6 623	-4 709	-6 390	-7 225
Темп приросту, %		20,51	-28,91	35,70	13,07

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості також показала значне від'ємне сальдо в 2020–2024 роках. У 2020 році дефіцит складав 4 372 млн євро, а в 2021 році він зріс до 5 062 млн євро. Хоча дефіцит скоротився у 2022 році, у 2023 та 2024 роках спостерігається стабільно високий рівень негативного сальдо (від -5 275 млн євро до -5 378 млн євро), що є результатом високої вартості імпортованих хімічних товарів, зокрема у виробничих галузях.

Деревина та вироби з неї показали позитивне сальдо в 2020–2022 роках, що свідчить про стабільний попит на українські лісові ресурси. У 2023 році сальдо знизилось до 595 млн євро (спад на 41,18%), а у 2024 році становить 453

млн євро (-23,90%). Це зниження може бути пов'язано з військовими діями, які вплинули на виробничі можливості та логістичні ланцюги.

Промислові вироби в цілому демонструють від'ємне сальдо з 2020 року. Хоча дефіцит зменшувався на 28,83% у 2021 році, він знову зріс у 2022–2023 роках і досяг -364 млн євро у 2023 році. У 2024 році сальдо цієї групи скоротилося до -312 млн євро, що вказує на певне поліпшення у виробництві та поставках промислових товарів на зовнішні ринки.

Чорні та кольорові метали показали значне поліпшення сальдо у 2021 році (позитивне сальдо 4 054 млн євро), але згодом спостерігався спад (-37,52% у 2022 році). У 2024 році сальдо залишалося від'ємним і становило 1 194 млн євро, що свідчить про певне відновлення після зниження в попередні роки.

Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади демонструють стабільно негативне сальдо, яке збільшувалося в 2021 році до -6 623 млн євро, а потім погіршилося в 2023–2024 роках до -6 390 млн євро та -7 225 млн євро відповідно. Це свідчить про залежність української економіки від імпорту високотехнологічних товарів та промислових засобів виробництва.

Отже, сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС в 2020–2024 роках показує високу залежність країни від імпорту, зокрема на фоні війни, що призводить до погіршення торгового балансу. Проте є певні позитивні моменти у вигляді зростання експорту продовольчих товарів, деревини та металів. Водночас Україна стикається з великими труднощами у збереженні балансів в таких критичних секторах, як хімічна продукція та машини, що вимагає пошуку нових економічних стратегій для зниження дефіциту зовнішньої торгівлі.

2.2. Ефективність інвестиційної співпраці між Україною та ЄС

Інвестиційна співпраця між Україною та Європейським Союзом набуває особливої актуальності в умовах сучасних геополітичних викликів та стратегічного курсу України на європейську інтеграцію. Поглиблення

економічних зв'язків між сторонами відображає не лише прагнення України до модернізації національної економіки, але й зацікавленість ЄС у розширенні зони стабільності, безпеки та спільного ринку на схід. У контексті повоєнного відновлення інвестиційна підтримка з боку європейських партнерів набуває характеру довгострокової стратегії відбудови, розвитку та трансформації України відповідно до принципів і стандартів ЄС.

З моменту набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі стало фундаментом для розширення інвестиційного співробітництва. Європейські інституції, фінансові установи та приватні компанії активно беруть участь у фінансуванні інфраструктурних проєктів, енергетичної модернізації, цифровізації та розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. У свою чергу, українська сторона здійснює низку реформ, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату, захист прав інвесторів і гармонізацію законодавчого поля з правовою системою ЄС.

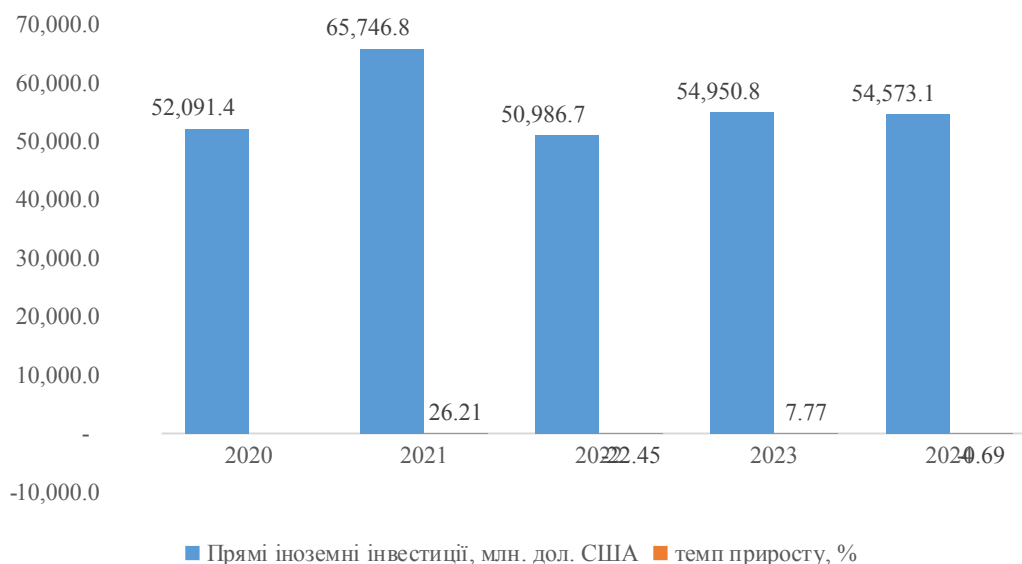

Рисунок 2.1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну в 2020-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [39].

У 2020 році інвестиції становили 52 091,4 млн дол. США, а в 2021 році спостерігалось значне зростання на 26,21%, коли обсяг інвестицій досяг 65

746,8 млн дол. США. Проте в 2022 році відбулося різке зниження на 22,45%, внаслідок загострення економічної та політичної ситуації, зокрема повномасштабною війною та глобальними кризами. У 2023 році обсяг інвестицій відновився на 7,77%, досягнувши 54 950,8 млн дол. США, хоча це все ще залишалося на рівні 2020 року. У 2024 році показник знизився на 0,69%, до 54 573,1 млн дол. США, що свідчить про певну стабільність, але також вказує на недостатню динаміку росту, зокрема в умовах невизначеності.

Рисунок 2.2 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС в 2020-2024 рр., млн. дол. США [39]

Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в Україну показують схожу динаміку з загальними інвестиціями, але з певними відмінностями. У 2020 році інвестиції з країн ЄС становили 37 479,0 млн дол. США, а в 2021 році спостерігалось значне зростання на 30,03%, досягнувши 48 733,5 млн дол. США, що свідчить про підвищену довіру інвесторів з ЄС до економіки України після певних стабілізаційних процесів. У 2022 році спостерігалось падіння на 22,14%, що збіглося з глобальними економічними кризами та початком повномасштабної війни в Україні. В 2023 році інвестиції з ЄС відновилися на 8,47%, досягнувши 41 159,8 млн дол. США, хоча знову залишалися нижчими за рівень 2021 року. В 2024 році спостерігається невелике зниження на 0,85%, до 40 808,8 млн дол. США, що також вказує на

певну стабільність у довгострокових інвестиціях, але з обмеженим потенціалом для зростання.

Протягом 2020-2024 років питома вага країн ЄС в потоках прямих іноземних інвестицій в Україну демонструє стійке зростання. У 2020 році цей показник становив 71,95%, а до 2024 року зріс до 74,78%. Зростання питомої ваги ЄС в інвестиціях також було пов'язане з реалізацією різноманітних програм економічної допомоги та підтримки, які надаються країнами ЄС.

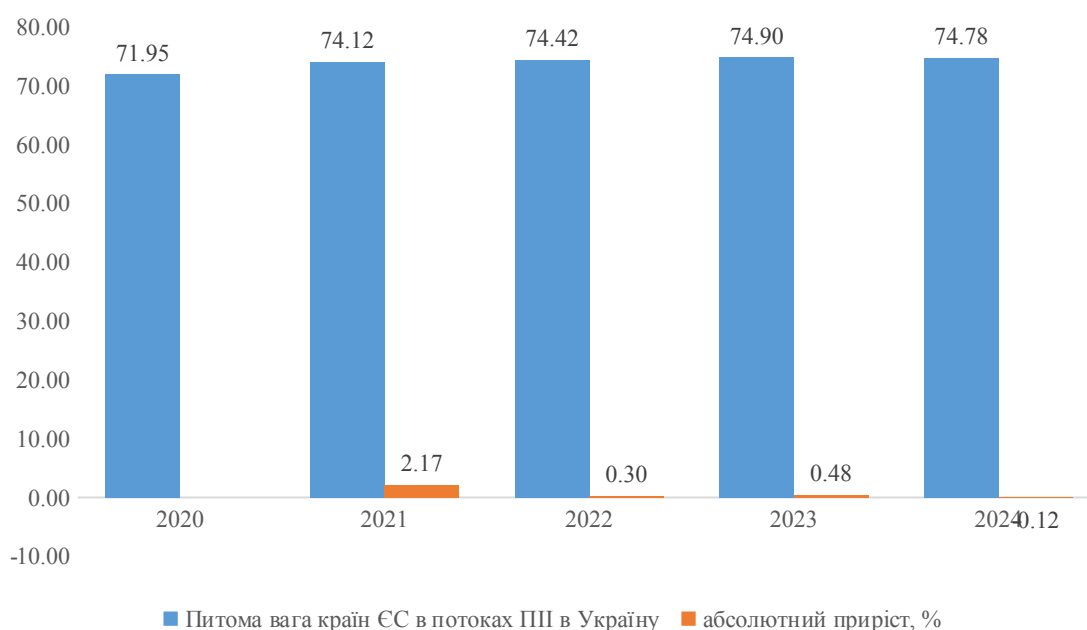

Рисунок 2.3 – Динаміка питомої ваги прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС в 2020-2024 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [39].

У 2020 році прямі інвестиції з України мали позитивне значення (906,9 млн дол. США), втім вже з наступного року ми спостерігаємо різкий перехід у від'ємну зону: у 2021 р. чистий відтік капіталу становив 295,1 млн дол., а темп його «скорочення» (-132,6 %) свідчить про надзвичайну волатильність приватних інвестиційних рішень під впливом зовнішніх або внутрішніх шоків. У 2022 р. від'ємний нетто-потік збільшився майже втричі до 867,1 млн дол., але темп зростання від'ємних інвестицій склав лише 193,8 % (проти 2021 р.), що натякає на початок циклічного вирівнювання інвестиційного відтоку. У 2023 р. чистий відтік зріс незначно – до 885,3 млн дол. (темп +2,1 %), тоді як у

2024 р. обсяги від’ємних вкладень поглибилися до 1 216,3 млн дол. із темпом +37,4 %. Це свідчить про новий етап «аккумуляції» ризикових активів або перегляд інвесторами довгострокових перспектив української економіки у відповідь на триваючу війну та невизначеність у регуляторній площині.

Рисунок 2.4 – Динаміка прямих іноземних інвестицій з України в 2020-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Що стосується інвестицій саме в країни ЄС, то динаміка дуже схожа: після піку 1 167,6 млн дол. у 2020 р. спостерігався від’ємний потік у розмірі 48,5 млн дол. у 2021 р. (темп -104,2 %), потім стрімке поглиблення негативного сальдо до 545,8 млн дол. у 2022 р. (+1 025 % у річному обчисленні). У 2023 р. сума від’ємних інвестицій зменшилася дещо до 576,7 млн дол. (+5,7 %), а у 2024 р. – зросла знову до 733,0 млн дол. (+27,1 %).

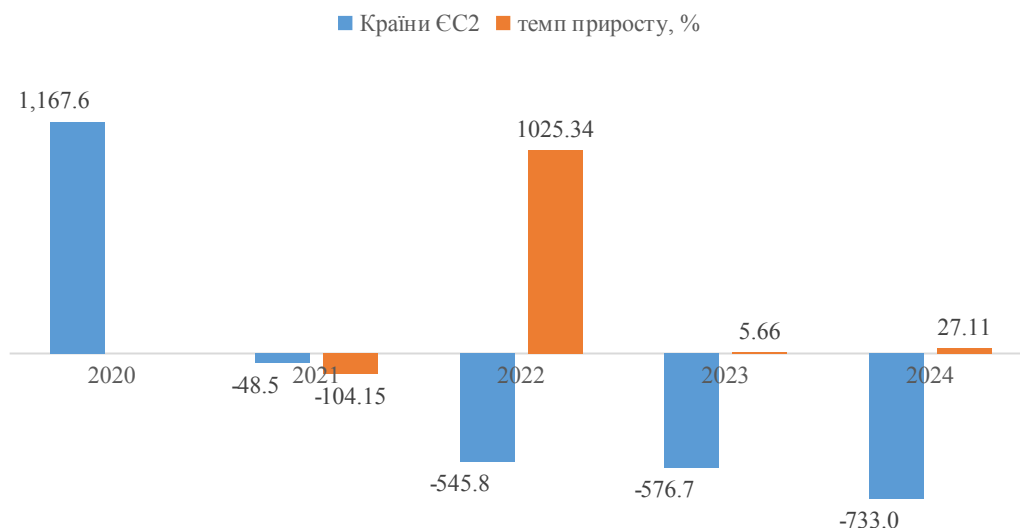

Рисунок 2.5 – Динаміка прямих іноземних інвестицій з України в країни ЄС в 2020-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Питома вага раїн ЄС у загальному відтоку українського капіталу різко зросла: якщо у 2021 р. європейські напрямки становили лише 16,4 % від загальних прямих інвестицій (що відображає переорієнтацію деяких потоків у менш традиційні юрисдикції), то у 2022 р. частка підскочила до 62,9 % (абсолютний приріст +47 %), у 2023 р. ще трохи зросла до 65,1 % (+2 %), а у 2024 р. знизилася до 60,3 % (-5 %).

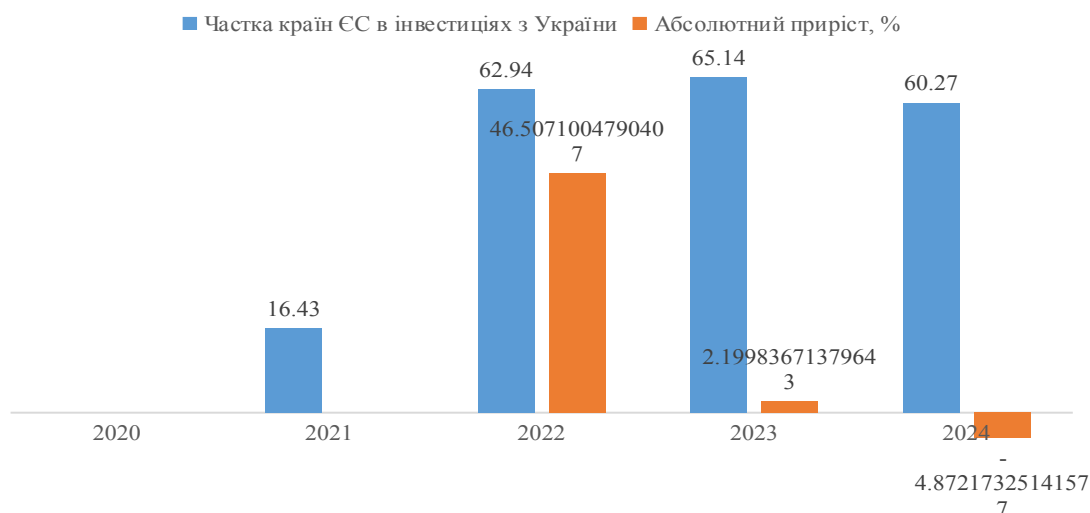

Рисунок 2.6 – Динаміка питомої ваги прямих іноземних інвестицій з України в країни ЄС в 2020-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [39].

Отже, протягом 2020–2024 років спостерігається значна варіативність в обсягах прямих іноземних інвестицій в Україну, зокрема з країн ЄС. У 2020 році інвестиції досягли свого піку, після чого в 2021 році спостерігалось значне зростання. Однак вже в 2022 році через економічну і політичну нестабільність, зокрема через війну та глобальні кризи, було зафіксовано падіння інвестицій. В 2023 році обсяг інвестицій відновився, але знову не досяг рівня 2021 року, що свідчить про певну стабільність, хоча й обмежену динаміку росту. Протягом 2024 року інвестиції залишалися на порівняно стабільному рівні, але з незначним зниженням. Щодо інвестицій з країн ЄС, то їх обсяги слідуєть схожій динаміці, з позитивними змінами у 2021 році, а також падінням у 2022 році. Незважаючи на це, в 2023 році інвестиції з ЄС відновилися, хоча і залишалися нижчими за рівень 2021 року. У 2024 році знову зафіксовано невелике зниження. Зростання питомої ваги інвестицій з ЄС у загальному обсязі іноземних інвестицій в Україну свідчить про посилення економічної підтримки з боку ЄС та активізацію економічних процесів в Україні. Це також може бути наслідком підтримки ЄС через економічні програми та допомогу в період війни в Україні.

2.3. Головні напрями удосконалення інвестиційного клімату

Інвестиційна привабливість держави є одним із ключових індикаторів ефективності функціонування її економіки, оскільки інвестиційні ресурси відіграють визначальну роль у забезпеченні сталого економічного зростання та макроекономічної стабільності. Залучення іноземного капіталу сприяє підвищенню рівня валового внутрішнього продукту, стимулює розвиток підприємництва та сприяє зниженню рівня безробіття. Прямі іноземні інвестиції не лише забезпечують приплив фінансових ресурсів, а й сприяють впровадженню новітніх технологій, модернізації управлінських практик та

підвищенню загальної конкурентоспроможності національної економіки. Водночас інвестиційна активність визначає перспективи розвитку суб'єктів господарювання, їхню фінансову стійкість та здатність конкурувати на міжнародному ринку.

Значення іноземних інвестицій є особливо критичним для розвитку пріоритетних галузей економіки та загального економічного зростання України. Проте, низка негативних чинників, зокрема політична нестабільність, військові дії, що посилюються внаслідок повномасштабного вторгнення росії, економічна криза, спричинена пандемією COVID-19, корупція та зростання рівня тінізації економіки, суттєво знизили інтерес іноземних інвесторів до українського ринку. Незважаючи на ці виклики, в межах стратегії європейської інтеграції Україна продовжує реалізовувати комплексні реформи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату та створення сприятливих умов для залучення довгострокового капіталу.

Війна спричинила значні економічні потрясіння, що суттєво ускладнили інвестиційну діяльність у країні. Зростання рівня ризиків зумовило підвищену обережність інвесторів та скорочення обсягів капіталовкладень. За таких умов першочерговим завданням державної економічної політики є розробка та реалізація заходів, спрямованих на стабілізацію економічного середовища, стимулювання інвестиційних потоків та створення передумов для сталого економічного розвитку.

Оскільки внутрішніх фінансових ресурсів недостатньо для забезпечення економічної стабільності та модернізації національної економіки, залучення іноземного капіталу набуває стратегічного значення для України. До початку воєнного стану спостерігалось поєднання як позитивних, так і негативних чинників, що впливали на інвестиційний клімат країни. З одного боку, на користь іноземного інвестування свідчили сприятливе географічне розташування, наявність значного обсягу природних ресурсів та висококваліфікованого трудового потенціалу. З іншого боку, на інвестиційну привабливість негативно впливали такі фактори, як надмірне державне

регулювання ринків, адміністративні бар'єри для ведення бізнесу, наслідки війни, анексія територій, політична нестабільність та високий рівень корупції. Сукупність цих ризиків істотно знижує рівень довіри міжнародних інвесторів до України та обмежує можливості залучення довгострокового капіталу.

Варто зазначити, що хоча інвестиційні потоки здебільшого спрямовуються у високорентабельні сектори економіки, це не завжди сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни на світових ринках. Наприклад, прямі іноземні інвестиції у фінансовий сектор, хоч і сприяють розширенню фінансової системи, водночас можуть стимулювати екстенсивний тип економічного розвитку, що не завжди відповідає довгостроковим стратегічним цілям держави.

Воєнний стан надає суттєвий вплив на економічний розвиток будь-якої держави, зумовлюючи дестабілізаційні процеси у всіх сферах суспільного життя. Збройна агресія росії проти України спричинила значні людські втрати, руйнування критичної інфраструктури та стратегічних об'єктів, а також створила серйозні виклики для національної економіки та підприємницького сектору. У відповідь на ці виклики міжнародна спільнота надала Україні значну фінансову допомогу.

Поточний інвестиційний клімат в Україні залишається малопривабливим для іноземних інвесторів. Війна призводить до значного скорочення виробничої активності в окремих регіонах, зупинки діяльності підприємств, зниження рівня імпорту та експорту, а також ускладнення логістичних процесів, що негативно позначається на міжнародних торговельних відносинах. Особливо це відчутно у сфері продовольчого постачання, оскільки Україна є одним із ключових експортерів аграрної продукції для країн Африки та Близького Сходу. Внаслідок воєнних дій сільськогосподарське виробництво зазнало значних втрат, що зумовлює зростання цін як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Україна, володіючи значним потенціалом для економічного зростання, й надалі залишатиметься об'єктом зацікавленості з боку як іноземних, так і

вітчизняних інвесторів. Формування інвестиційного клімату у 2025 році визначатиметься впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників, що охоплюють економічну ситуацію, ефективність функціонування правової системи, рівень політичної стабільності та загальну конкурентоспроможність країни[46].

Одним із ключових детермінантів інвестиційної привабливості залишається триваюча війна, яка спричиняє масштабні руйнування інфраструктурних об'єктів, втрату трудових ресурсів і зростання інвестиційних ризиків, що, відповідно, стримує інтерес іноземного капіталу.

Суттєвим бар'єром для залучення інвестицій є наявність системної корупції та слабкість державних інституцій. Недосконалість судової системи, надмірна зарегульованість процедур та недостатній рівень прозорості ухвалення управлінських рішень негативно позначаються на довірі бізнесу до державних органів.

Податкове навантаження також виступає стримувальним фактором. Незважаючи на проведення низки реформ, інвестори й надалі зіштовхуються з високим рівнем нормативної нестабільності та непередбачуваністю змін податкового законодавства, що ускладнює стратегічне планування підприємницької діяльності.

На інвестиційний клімат істотно впливає енергетична криза, що зумовлює необхідність забезпечення енергетичної незалежності держави. Попри прагнення до розвитку відновлюваних джерел енергії, цей напрям стикається з дефіцитом фінансування, затримками у розрахунках і зміною умов для інвесторів, що стримує його динаміку.

Важливим обмеженням залишається також ускладнений доступ до фінансових ресурсів, зокрема в умовах високих кредитних ставок, обмеженої довіри банківських установ до малого і середнього бізнесу, а також недостатнього розвитку фінансових інструментів, орієнтованих на стимулювання інвестиційної активності.

Після завершення воєнного стану одним із пріоритетних завдань державної політики має стати відновлення сприятливого інвестиційного середовища. Відбудова економіки передбачає комплексні заходи, зокрема відновлення інфраструктури, активізацію бізнес-процесів та розвиток виробничого потенціалу країни. Важливою складовою цієї стратегії є стимулювання інноваційного розвитку, що передбачає залучення інвестицій у високотехнологічні галузі та інтелектуальний капітал.

Покращення інвестиційного клімату потребує реалізації низки заходів, зокрема:

- забезпечення верховенства права та захисту прав інвесторів шляхом проведення судової реформи та створення ефективних механізмів правового захисту інвестицій;
- формування сприятливого бізнес-середовища шляхом зниження податкового навантаження, спрощення процедур реєстрації підприємств та покращення доступу до фінансових ресурсів;
- модернізації інфраструктури, зокрема транспортної, енергетичної та цифрової, що сприятиме залученню довгострокових капіталовкладень;
- активного просування інвестиційних можливостей України на міжнародних ринках шляхом організації інвестиційних форумів, презентацій та рекламних кампаній.

Таблиця 2.6 – Пропоновані заходи покращення інвестиційного клімату та їх вплив

Напрямок заходів	Заходи	Вплив на інвестиційний клімат
1	2	3
Забезпечення правової безпеки	Проведення комплексної судової реформи з метою підвищення прозорості та незалежності судової влади; створення спеціалізованих інституцій для захисту прав інвесторів; удосконалення механізмів вирішення інвестиційних спорів.	Підвищення довіри інвесторів Зниження юридичних ризиків Зміцнення гарантій захисту капіталу
Формування сприятливого бізнес-середовища	Зниження податкового навантаження для підприємств, зокрема інвесторів у пріоритетні галузі; спрощення процедур державної реєстрації, ліцензування та отримання дозволів; створення програм підтримки доступу до банківських та інвестиційних ресурсів.	Покращення умов для започаткування та ведення бізнесу Стимулювання розвитку малого й середнього підприємництва.
Продовження таблиці 2.6		
1	2	3
Модернізація інфраструктури	Інвестування у відновлення та розширення транспортної інфраструктури (дороги, порти, залізниці); модернізація енергетичних систем, включаючи розвиток «зеленої» енергетики; розвиток цифрової інфраструктури та підключення до широкопasmового інтернету.	Зниження логістичних витрат. Підвищення енергоефективності Забезпечення технічної готовності до впровадження інновацій.
Міжнародне просування інвестиційного потенціалу	Проведення міжнародних інвестиційних форумів за участі уряду та бізнесу; презентація конкретних інвестиційних проєктів у пріоритетних секторах; запуск рекламних кампаній за кордоном з метою підвищення обізнаності про можливості інвестування в Україну.	Формування позитивного іміджу країни, залучення нових інвесторів через інформування і комунікацію.

Джерело: побудовано автором за даними [41].

Необхідною умовою для відновлення довіри інвесторів є забезпечення політичної стабільності, правової визначеності та прозорості державної політики. Іноземні інвестори повинні мати гарантії захисту прав власності, що включає убезпечення від експропріації, дискримінації та інших форм порушення інвестиційних прав. Важливим фактором залучення капіталу є боротьба з корупцією, оскільки корупційні ризики є одним із ключових стримувальних чинників для іноземного бізнесу. Верховенство права відіграє

фундаментальну роль у формуванні передбачуваного та стабільного економічного середовища, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості України в довгостроковій перспективі.

Зазначені принципи є загальноприйнятими у сфері залучення іноземних інвестицій, проте, спираючись на досвід інших країн, доцільно врахувати додаткові механізми, які можуть бути імплементовані після завершення воєнного стану [40, с. 78–79]. Зокрема, одним із ефективних заходів є запровадження спеціальних пільг для іноземних інвесторів та підприємств, що функціонують у стратегічно важливих галузях, за аналогією з китайською практикою. Важливим аспектом також є делегування повноважень місцевим органам влади щодо регулювання іноземних інвестицій відповідно до законодавчих норм, подібно до досвіду Канади. Це сприятиме оптимізації роботи державних регуляторних органів, забезпеченню стабільності інвестиційних процесів, а також концентрації ресурсів на розвитку пріоритетних секторів у межах конкретних регіонів.

Необхідним є усвідомлення унікальності власного економічного середовища та адаптація кращих світових практик із врахуванням специфіки національного розвитку. Важливим прикладом є досвід Грузії, де після військових конфліктів здійснювалися активні заходи з відновлення інвестиційного клімату.

В умовах сучасних викликів першочерговим завданням для України є консолідація зусиль задля перемоги у війні та відбудови економіки. У майбутньому країна має стати відкритішою для міжнародного бізнесу, що сприятиме активному залученню іноземного капіталу та інтелектуальних ресурсів. Це, своєю чергою, не лише сприятиме розвитку промислового виробництва й зниженню рівня безробіття, а й забезпечить створення високотехнологічних підприємств, що сприятиме трансформації України в технологічно розвинену державу.

Отже, реалізація заходів з покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану є критично важливим чинником для відновлення економіки

України та її стійкого розвитку у довгостроковій перспективі. До ключових аспектів цих заходів належать удосконалення законодавчої бази, стимулювання інноваційної діяльності, розвиток високотехнологічного виробництва, а також спрощення митних процедур і контролю за зовнішньоекономічною діяльністю.

Досліджуючи досвід Східної Азії, С. В. Сіденко [41] визначив п'ять ключових складових успішного повоєнного економічного розвитку, серед яких технічний прогрес, критичне мислення та інноваційність, економічні знання, розширення виробничих потужностей і торговельних зв'язків, політична воля уряду щодо реалізації реформ, а також відкритість до інтеграції найкращих світових практик.

Інноваційний розвиток є комплексним процесом, що вимагає одночасного впровадження кількісних та якісних змін у всіх сферах економіки [41]. Розробка та імплементація інноваційних рішень виступають рушійною силою для підвищення конкурентоспроможності бізнесу та залучення нових партнерів, а також сприяють розширенню ринків збуту. Основними характеристиками інноваційності є креативність, ефективність, економічна доцільність, стратегічна орієнтація, можливість практичного застосування та чітке визначення вартості [42, с. 182].

Інвестиції, позбавлені інноваційної складової, не забезпечують довгострокового економічного розвитку, оскільки вкладення у технологічно застарілі галузі призводить до стагнації виробничих процесів, зниження конкурентоспроможності продукції та втрати ринкових позицій. Водночас, інноваційні розробки не можуть бути реалізовані без належного фінансування. Більшість інноваційних рішень спрямовані на задоволення вже існуючих потреб, однак деякі з них формують нові запити ринку, що робить інвестиції ключовим чинником пошуку та впровадження перспективних технологічних ідей.

Ефективність інноваційної діяльності безпосередньо залежить від стабільності фінансових потоків, джерелами яких можуть бути як внутрішні

ресурси підприємств, так і зовнішні інвестиції, включно з іноземним капіталом [40, с. 284]. В умовах війни фінансові можливості України суттєво обмежені, що зменшує обсяг державного та корпоративного фінансування інноваційної сфери. У зв'язку з цим стратегічним завданням є створення сприятливого інвестиційного середовища для залучення міжнародного капіталу.

Українські підприємства та стартап-екосистема мають зосередитися на розробці унікальних інноваційних продуктів, які забезпечать їхню конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. ІТ-сектор України, який продемонстрував стійкість навіть у період повномасштабного вторгнення, може стати основою для подальшої цифрової трансформації економіки.

Інвестування в цифрові інновації має низку ключових переваг:

- автоматизація бізнес-процесів, що сприяє підвищенню їхньої ефективності та продуктивності;
- інтеграція національного цифрового досвіду у глобальні бізнес-мережі;
- удосконалення комунікаційних технологій та розширення каналів взаємодії з клієнтами;
- адаптація товарів і послуг до індивідуальних запитів споживачів, зокрема через застосування штучного інтелекту для прогнозування попиту;
- покращення логістичних ланцюгів завдяки цифровим платформам, які оптимізують процеси виробництва, маркетингу та дистрибуції [43, с. 18].

Один із ключових напрямів цифрової трансформації в Україні – імплементація концепції Індустрії 4.0. У 2021 році Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 750, яка заклала підґрунтя для розвитку технологічних ініціатив у сфері цифровізації та автоматизації виробничих процесів. Основними пріоритетами цієї стратегії є підтримка бізнесу, орієнтованого на інновації, сприяння підприємствам у впровадженні сучасних технологій та запозичення міжнародного досвіду щодо розвитку цифрових хабів. Окрему

увагу приділено розширенню смарт-спеціалізації регіонів, що сприяє формуванню інвестиційно привабливого середовища [44].

Попри високі воєнні ризики, розвиток Індустрії 4.0 залишається стратегічним напрямом модернізації економіки України. Цифрові технології дозволяють підприємствам оперативно взаємодіяти зі споживачами, автоматизувати виробничі процеси та створювати нові бізнес-моделі. Таким чином, цифровізація виступає ключовим драйвером економічного відновлення, сприяючи залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності країни [40].

Згідно з дослідженням Гавронського А. О., прогнозується стрімке зростання частки цифрової економіки у ВВП України до 2030 року. Висока технологічна активність та інноваційна спрямованість економіки формують сприятливий інвестиційний клімат, що сприятиме довгостроковому економічному зростанню та зміцненню позицій України на міжнародному ринку [45, с. 151].

Отже, після завершення війни одним із пріоритетів державної політики має стати формування сприятливого інвестиційного клімату як ключової передумови для економічного відновлення та сталого розвитку України. Це потребує комплексного підходу, що включає забезпечення верховенства права, захист прав інвесторів, модернізацію інфраструктури, стимулювання інноваційного розвитку, а також активне просування інвестиційних можливостей країни на міжнародному рівні. Особливе значення має врахування кращих міжнародних практик з урахуванням національної специфіки, делегування повноважень місцевим органам влади та впровадження пільгових режимів для стратегічних інвесторів. Лише за умови досягнення політичної стабільності, прозорості державної політики та ефективної боротьби з корупцією Україна зможе залучити іноземний капітал, відновити промисловий потенціал та перетворитися на високотехнологічну економіку європейського зразка.

2.4. Шляхи подолання ризиків торговельно-економічних співробітництва України з державами ЄС

У контексті розширення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом торговельно-економічне співробітництво набуває пріоритетного значення, зумовлюючи трансформацію зовнішньоекономічної політики держави відповідно до європейських стандартів. Проте, незважаючи на значні перспективи, дана взаємодія супроводжується низкою системних ризиків, які мають стримувальний вплив на реалізацію її повного потенціалу. Аналіз зазначених ризиків є необхідним для формування обґрунтованої державної стратегії в галузі подальшої економічної євроінтеграції України.

Основні ризики торговельно-економічного співробітництва України та ЄС відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Основні ризики торговельно-економічного співробітництва України та ЄС

№	Назва ризику	Суть ризику
1	Асинхронність економічного розвитку та структурна невідповідність	Істотні відмінності між економіками України та країн ЄС у рівні розвитку, технологічній базі та конкурентоспроможності ускладнюють інтеграцію у спільні виробничі ланцюги.
2	Низька диверсифікація експорту	Експорт України до ЄС орієнтований переважно на сировину (зерно, руда, метал), що створює залежність від світових цін і попиту.
3	Регуляторні та технічні бар'єри	Важко дотримуватися європейських стандартів якості, санітарно-ветеринарних та екологічних норм, попри наявність Угоди про асоціацію.
4	Зовнішньополітична та безпекова нестабільність	Війна з Росією зумовлює непередбачуваність, порушення логістики і високі ризики для партнерів та інвесторів.
5	Залежність від фінансової допомоги ЄС	Надмірна орієнтація на зовнішню допомогу без внутрішніх реформ уповільнює створення стійкої економіки.
6	Конкуренція з європейськими виробниками	Українські підприємства можуть бути витіснені з внутрішнього ринку через нижчу конкурентоспроможність.
7	Інституційна слабкість і корупція	Незавершені реформи, слабкі державні інститути та корупція підризують довіру європейських партнерів.

Джерело: побудовано автором за даними [41].

Одним із ключових викликів залишається асинхронність рівня соціально-економічного розвитку України порівняно з країнами-членами ЄС. Відмінності у рівні технологічного розвитку, конкурентоспроможності продукції, структурі національного виробництва обумовлюють складнощі інтеграції українських підприємств у європейські виробничі та логістичні ланцюги, а також істотно обмежують доступ до ринку ЄС у секторах із високою доданою вартістю. Структурна невідповідність економік також знижує ефективність використання можливостей, передбачених Угодою про асоціацію.

Суттєвим обмеженням є низький рівень диверсифікації українського експорту до країн ЄС. Переважання у торговельній структурі сировинних товарів, зокрема зернових культур, залізної руди та чорних металів, формує високий рівень залежності від глобальної кон'юнктури та створює вразливість економіки до коливань цін на світових ринках. Такий характер експорту унеможливорює створення стабільної та передбачуваної моделі зростання зовнішньоторговельного обороту.

Загрозу становлять також регуляторні та технічні бар'єри. Незважаючи на поступову гармонізацію нормативно-правової бази України із законодавством Європейського Союзу, на практиці українські виробники стикаються з труднощами в адаптації до вимог європейських стандартів, зокрема у сферах санітарно-ветеринарного, фіто-санітарного та екологічного контролю. Це гальмує процес експансії української продукції на ринки ЄС та знижує конкурентні позиції на тлі локальних виробників.

Особливого значення набуває зовнішньополітична та безпекова нестабільність, зумовлена повномасштабною збройною агресією росії. Триваюча війна істотно порушує функціонування логістичних ланцюгів, обмежує фізичний доступ до європейських ринків, призводить до зростання трансакційних витрат та підвищення загального рівня ризику для іноземних партнерів. Внаслідок цього зменшується обсяг зовнішньоторговельного

обміну, погіршується інвестиційна привабливість країни та ускладнюється прогнозування економічних процесів.

Не менш вагомим ризиком виступає надмірна залежність від фінансової підтримки з боку Європейського Союзу. Умови надання грантів, кредитів та іншої фінансово-технічної допомоги нерідко потребують проведення комплексних реформ, які в умовах військового стану реалізуються з труднощами. За відсутності системного підходу до внутрішніх трансформацій, надана підтримка не здатна забезпечити довгострокову стабілізацію економіки.

Важливим фактором ризику є також посилення конкуренції з боку європейських виробників. В умовах відкритості ринку українські підприємства, особливо малі та середні, не завжди можуть забезпечити достатній рівень якості, інноваційності чи логістичного сервісу. Як наслідок, зростає загроза витіснення вітчизняних товарів із внутрішнього ринку, що може призвести до деіндустріалізації окремих секторів економіки. Також негативний вплив на ефективність співпраці справляє інституційна слабкість вітчизняної системи державного управління. Нереформованість бюрократичного апарату, фрагментарність антикорупційної політики, відсутність прозорих механізмів реалізації державної економічної політики формують недовіру з боку європейських партнерів і стримують залучення інвестицій та розширення співпраці.

Таким чином, успішна інтеграція України у європейський економічний простір потребує не лише використання наданих можливостей, а й системного управління виявленими ризиками. Це передбачає активізацію процесів інституційної модернізації, структурну перебудову економіки, підвищення технологічного рівня національного виробництва та формування сприятливого інвестиційного клімату відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Таблиця 2.8 – Напрямки зменшення ризиків торговельно-економічного співробітництва України та ЄС

№	Назва ризику	Напрямки зменшення ризику	Прогнозний вплив на торговельно-економічне співробітництво з ЄС
1	2	3	4
1	Асинхронність економічного розвитку та структурна невідповідність	Прискорення індустріалізації, розвиток технологічного парку, залучення інвестицій у переробну промисловість	Поглиблення виробничої кооперації, збільшення частки обробленої продукції в експорті
2	Низька диверсифікація експорту	Стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю, підтримка інноваційних галузей	Підвищення стабільності доходів від експорту, зменшення вразливості до зовнішніх шоків
3	Регуляторні та технічні бар'єри	Гармонізація стандартів, розвиток системи сертифікації, підтримка підприємств у переході на європейські норми	Полегшення виходу українських товарів на ринок ЄС, зростання конкурентоспроможності

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4
4	Зовнішньополітична та безпекова нестабільність	Розвиток альтернативної логістичної інфраструктури, інтеграція з європейськими транспортними коридорами, підвищення військово-політичної стійкості	Поступове відновлення довіри іноземних партнерів, стабілізація обсягів торгівлі
5	Залежність від фінансової допомоги ЄС	Проведення ефективних внутрішніх реформ, розвиток внутрішнього ринку, оптимізація бюджетних витрат	Формування сталого партнерства, зменшення залежності від донорської допомоги
6	Конкуренція з європейськими виробниками	Підтримка малого та середнього бізнесу, модернізація виробництва, розвиток кластерів	Підвищення конкурентоспроможності українських виробників, захист національного виробництва
7	Інституційна слабкість і корупція	Посилення антикорупційних заходів, реформа держуправління, прозорість у держзакупівлях	Зростання довіри з боку європейських партнерів, збільшення іноземних інвестицій

Джерело: побудовано автором за даними [21].

У контексті забезпечення стійкого розвитку торговельно-економічного співробітництва України з державами Європейського Союзу особливого значення набуває реалізація цілісної системи напрямків подолання ризиків, що супроводжують цей процес.

Першочерговим напрямом є прискорення процесів індустріалізації на основі розвитку сучасного технологічного парку, активного залучення прямих і портфельних інвестицій у галузі переробної промисловості. Це дозволить зменшити сировинну спрямованість національного експорту, закласти основу для створення продукції з високою доданою вартістю та посилити позиції українських підприємств на європейських ринках.

Наступним стратегічним пріоритетом є стимулювання експорту інноваційної продукції та розвиток високотехнологічних галузей, зокрема машинобудування, хімічної промисловості, ІТ-сектору, біотехнологій. Державна підтримка таких напрямків має передбачати податкові стимули, фінансування науково-дослідних розробок, а також сприяння у просуванні українських товарів на ринки ЄС шляхом участі у відповідних програмах Євросоюзу.

Необхідною передумовою подолання технічних бар'єрів є гармонізація вітчизняної системи стандартів із європейським правом, розвиток інфраструктури оцінки відповідності та сертифікації, а також створення ефективних механізмів підтримки підприємств у процесі адаптації до вимог ринку ЄС. Спроможність національних органів забезпечити належний контроль якості, екологічну відповідність та безпечність продукції є запорукою її допуску на європейські ринки.

Перехід від експорту сировини до продукції з вищою доданою вартістю є важливим чинником зниження залежності від коливань тарифних квот і цін на світових ринках. Реалізація «Стратегії зеленої відбудови» України на 2024–2029 роки спрямована саме на розширення виробництва готових харчових продуктів та інвестиції в агроінновації, що підвищить

конкурентоспроможність українських експортерів і забезпечить сталість поставок до ЄС[49].

У разі неможливості одночасного масштабного переходу до виробництва з високою доданою вартістю, варто застосовувати поетапні підходи до коригування умов доступу до ринку ЄС. Різкий перехід до нових тарифних рамок може збільшити витрати для виробників і знизити їхню здатність утримати частку ринку, особливо для малих та середніх підприємств [50].

У сучасних умовах військової агресії особливого значення набуває розвиток альтернативної логістичної інфраструктури та її інтеграція до європейських транспортних коридорів. Це передбачає модернізацію залізничного, автомобільного та портового сполучення, цифровізацію митних процедур, посилення транскордонного співробітництва, а також підвищення загальної військово-політичної стійкості держави, що є критично важливим для стабільності експортно-імпортних операцій.

Водночас важливим напрямом є забезпечення фінансової стабільності шляхом реалізації ефективних внутрішніх реформ, спрямованих на скорочення дефіциту бюджету, зниження енергетичної залежності, стимулювання розвитку внутрішнього ринку та раціоналізацію бюджетних витрат. Такий підхід сприятиме поступовому зниженню залежності від зовнішньої фінансової допомоги та забезпеченню самодостатності економіки.

З метою підвищення конкурентоспроможності українських виробників, особливо представників малого та середнього бізнесу, доцільним є створення програм державної підтримки, модернізація виробничих потужностей, розвиток регіональних промислових кластерів, а також забезпечення доступу до фінансування і технологій. Такий підхід дозволить підприємствам адаптуватися до умов конкуренції на спільному ринку з ЄС.

Проект Національної експортної стратегії наразі перебуває в процесі розроблення й у квітні буде винесений для громадського обговорення. До 2030 року цей документ має виконувати роль «дорожньої карти» для державних

установ, міжнародних партнерів та вітчизняного бізнес-середовища – зокрема асоціацій, кластерів і альянсів, які дедалі активніше долучаються до формування експортного потенціалу України[53].

У Контексті Плану відновлення України одним із ключових напрямів підвищення ефективності експорту після завершення воєнних дій визначено збільшення частки товарів із високою доданою вартістю. Особливу увагу приділено розширенню експорту продукції у секторах, де Україна вже має конкурентні переваги на міжнародних ринках, зокрема в агропродовольчій та металургійній галузях. Зокрема експорт зернових культур, насіння й плодів олійних рослин до більшості країн ЄС значно переважає постачання готових харчових продуктів. Тому стратегічним завданням у повоєнний період є розвиток харчової промисловості шляхом впровадження сучасних технологій переробки сільськогосподарської сировини та виробництва готових продуктів відповідно до європейських стандартів[51].

У металургійному сегменті найбільш значущими експортними позиціями залишаються чорні метали та залізна руда з низьким рівнем доданої вартості, тоді як продукція машинобудування – зокрема електричні машини та електрообладнання – що виробляються на основі переробки української сировини, уже відіграють важливу роль на ринках Німеччини та Угорщини. Підвищення показників експорту в цьому напрямі можливе за рахунок поглиблення переробки металургійної сировини: собівартість тони залізної руди становить 100–150 дол. США, тони металу – 500–1000 дол. США, а готового металевого виробу – 1,5–2 тис. дол. США; виготовлення з металевих виробів енергетичних машин підвищує ціну до 15–20 тис. дол. США за тонну.

Збільшення експорту високотехнологічного обладнання потребуватиме значних інвестицій у модернізацію машинобудівних підприємств. Водночас важливим аспектом реалізації цієї стратегії є налагодження кооперації вітчизняних виробників із провідними європейськими компаніями суміжних галузей, котрі є споживачами українського електрообладнання або постачальниками необхідних компонентів. Така взаємодія сприятиме

інтеграції українських підприємств у глобальні (зокрема європейські) ланцюги створення доданої вартості та стимулюватиме нарощування експорту високотехнологічної продукції машинобудування на ринки ЄС[52].

Фундаментом успішного співробітництва має стати посилення інституційної спроможності державного управління через проведення комплексних антикорупційних заходів, реформу судової та правоохоронної систем, підвищення прозорості державних закупівель, цифровізацію адміністративних процедур. Усуваючи бар'єри недовіри з боку європейських партнерів, Україна зможе створити надійну основу для довгострокового економічного партнерства.

Створення та популяризація спеціалізованих страхових продуктів для експортних операцій дозволить підприємствам покривати політичні і комерційні ризики. Міністерство економіки України спільно з міжнародними партнерами розробляє політичні гарантії та інструменти часткового страхового покриття, які зменшують втрати від непередбачених змін у торговельній політиці ЄС[47].

Крім того, важливим є розвиток механізмів торговельного фінансування через ЄБРР та ЄІБ, що забезпечує доступ українських компаній до дешевих кредитів та гарантій при експорті їхньої продукції до ЄС. Це дозволяє згладити коливання грошових потоків і пом'якшити вплив макроекономічних шоків на експортний сектор[48].

Отже, забезпечення стійкого розвитку торговельно-економічного співробітництва України з Європейським Союзом потребує впровадження системного підходу до подолання ризиків, пов'язаних з різними аспектами економічної діяльності. Основними напрямками є прискорення індустріалізації, стимулювання розвитку високотехнологічних галузей, гармонізація національних стандартів з європейськими вимогами, а також розширення логістичних можливостей у відповідь на поточні виклики. Важливою складовою цього процесу є розвиток внутрішнього ринку та фінансова стабільність, що дозволить знизити залежність від зовнішньої допомоги.

Підтримка малого та середнього бізнесу, реформи в сфері державного управління та антикорупційні заходи мають створити сприятливі умови для підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Тільки комплексний підхід, який включає стратегічні економічні, політичні та інституційні зміни, здатний забезпечити успішне і стійке співробітництво України з країнами ЄС, відкриваючи нові можливості для зростання та інтеграції в європейську економічну систему.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки:

1. Економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом сприяє значному розвитку різних секторів української економіки. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі відкриває доступ до єдиного ринку ЄС, що допомагає Україні інтегруватися в європейські економічні структури, знижуючи торгові бар'єри та сприяючи розвитку інвестицій. Співпраця з ЄС в галузі митного оформлення, енергетики, індустрії та цифрової економіки також допомагає Україні адаптувати свої стандарти до європейських норм, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності її продукції на міжнародних ринках. Важливою складовою цієї співпраці є наукове, освітнє та регіональне співробітництво, яке сприяє розвитку інноваційних технологій, підвищенню рівня освіти та наукових досліджень в Україні. Через ці програми Україна має змогу отримати доступ до сучасних наукових досягнень і реалізовувати важливі інфраструктурні проекти. Таким чином, економічне співробітництво з ЄС є ключовим фактором для розвитку України, забезпечуючи країні нові можливості для зростання, модернізації та інтеграції в глобальну економіку.
2. Європейська інтеграція України є одним із ключових пріоритетів державної зовнішньої політики. Однак концептуально цей процес слід розглядати передусім як комплексну внутрішню політику, спрямовану на реалізацію необхідних реформ та структурних перетворень, що відповідають інтересам України. Враховуючи дані аспекти, євроінтеграцію можна трактувати як елемент зовнішньої політики, реалізація якого значною мірою залежить від політичної волі Європейського Союзу щодо темпів і глибини подальшої інтеграції України.

3. Сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС в 2020–2024 роках показує високу залежність країни від імпорту, зокрема на фоні війни, що призводить до погіршення торгового балансу. Проте є певні позитивні моменти у вигляді зростання експорту продовольчих товарів, деревини та металів. Водночас Україна стикається з великими труднощами у збереженні балансів в таких критичних секторах, як хімічна продукція та машини, що вимагає пошуку нових економічних стратегій для зниження дефіциту зовнішньої торгівлі.
4. Протягом 2020–2024 років спостерігається значна варіативність в обсягах прямих іноземних інвестицій в Україну, зокрема з країн ЄС. У 2020 році інвестиції досягли свого піку, після чого в 2021 році спостерігалось значне зростання. Однак вже в 2022 році через економічну і політичну нестабільність, зокрема через війну та глобальні кризи, було зафіксовано падіння інвестицій. В 2023 році обсяг інвестицій відновився, але знову не досяг рівня 2021 року, що свідчить про певну стабільність, хоча й обмежену динаміку росту. Протягом 2024 року інвестиції залишалися на порівняно стабільному рівні, але з незначним зниженням. Щодо інвестицій з країн ЄС, то їх обсяги слідує схожій динаміці, з позитивними змінами у 2021 році, а також падінням у 2022 році. Незважаючи на це, в 2023 році інвестиції з ЄС відновилися, хоча і залишалися нижчими за рівень 2021 року. У 2024 році знову зафіксовано невелике зниження. Зростання питомої ваги інвестицій з ЄС у загальному обсязі іноземних інвестицій в Україну свідчить про посилення економічної підтримки з боку ЄС та активізацію економічних процесів в Україні. Це також може бути наслідком підтримки ЄС через економічні програми та допомогу в період війни в Україні.
5. Після завершення війни одним із пріоритетів державної політики має стати формування сприятливого інвестиційного клімату як ключової передумови для економічного відновлення та сталого розвитку України.

Це потребує комплексного підходу, що включає забезпечення верховенства права, захист прав інвесторів, модернізацію інфраструктури, стимулювання інноваційного розвитку, а також активне просування інвестиційних можливостей країни на міжнародному рівні. Особливе значення має врахування кращих міжнародних практик з урахуванням національної специфіки, делегування повноважень місцевим органам влади та впровадження пільгових режимів для стратегічних інвесторів. Лише за умови досягнення політичної стабільності, прозорості державної політики та ефективної боротьби з корупцією Україна зможе залучити іноземний капітал, відновити промисловий потенціал та перетворитися на високотехнологічну економіку європейського зразка.

6. Забезпечення стійкого розвитку торговельно-економічного співробітництва України з Європейським Союзом потребує впровадження системного підходу до подолання ризиків, пов'язаних з різними аспектами економічної діяльності. Основними напрямками є прискорення індустріалізації, стимулювання розвитку високотехнологічних галузей, гармонізація національних стандартів з європейськими вимогами, а також розширення логістичних можливостей у відповідь на поточні виклики. Важливою складовою цього процесу є розвиток внутрішнього ринку та фінансова стабільність, що дозволить знизити залежність від зовнішньої допомоги. Підтримка малого та середнього бізнесу, реформи в сфері державного управління та антикорупційні заходи мають створити сприятливі умови для підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Тільки комплексний підхід, який включає стратегічні економічні, політичні та інституційні зміни, здатний забезпечити успішне і стійке співробітництво України з країнами ЄС, відкриваючи нові можливості для зростання та інтеграції в європейську економічну систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Ю. О. Трансформація моделі стратегічного розвитку національних економічних інтересів в умовах цифровізації. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економіка*. № 1 (27). Покровськ, 2023. С. 70–79.
2. Узбек Д.А. Національні економічні інтереси у процесах розвитку прогресивної моделі економіки. *Економіка та суспільство*. Випуск # 56 / 2023
URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=aELZ8ZwAAAAJ&citation_for_view=aELZ8ZwAAAAJ:9yKSN-GCB0IC
3. Копанчук О.Є. Концептуалізація національних інтересів у сфері міжнародних відносин. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. №10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?n=12&y=2017>
4. Левчук. О. Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. Випуск 2. 2016. URL: <https://economyandsociety.in.ua/journals/2 ukr/12.pdf>
5. Приходько В. П. Механізми забезпечення національних економічних інтересів. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: Монографічний навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.
6. Яковенко Р. В. Національні інтереси та загрози національній безпеці. URL: <http://www.ungazeta.info/?p=5072>.
7. Воронянський О. В. «Національні інтереси» як категорія політичної науки. Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. 2011. № 10. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_53/Gileya53/P8_doc.pdf
8. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. К. : НІСД, 2010. 288 с.
9. Маркевич К. Л. Реалізація національних економічних інтересів України крізь призму залучення прямих іноземних інвестицій. *Економіка та держава*. К., 2014. №10. С. 85-89.

10. Закон України про національну безпеку. Верховна Рада України; Закон від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
11. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. К.: Знання України, 2011. 299 с.
12. Ковбасюк Ю.В. Інтереси національні. Енциклопедія державного управління: у 8 т..Нац.акад.держ.упр. при Президентові України; К.: НАДУ, 2011. Т.1: Теорія державного управління. 2011. С.270-271
13. Кононова І. Аналітичне забезпечення оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. Випуск 6 (33). 2021. URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/33_2021/20.pdf
14. Левчук. О. Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство* . Випуск 2. 2016. URL: <https://economyandsociety.in.ua/journals/2 ukr/12.pdf>
15. Der Stand der Entwicklung von Wissenschaft und Technik im XXI Jahrhunderts: Wirtschaftswissenschaften, Jurisprudenz, Pädagogik, Sport, Philosophie, Philologie. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 14 . Teil 1. 2022.
16. Приходько В. П. Механізми забезпечення національних економічних інтересів. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: Монографічний навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.
17. Панченко В. Г. Національні економічні інтереси як домінанта трансформації змістовного наповнення політики протекціонізму та його еволюційного руху в бік неопротекціонізму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 31–37.
18. Маркевич К. Л. Реалізація національних економічних інтересів України крізь призму залучення прямих іноземних інвестицій. *Економіка та держава*. К., 2014. №10. С. 85-89.

19. Єрмошенко М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист. *Актуальні проблеми економіки*. 2001. № 1-2. С. 18-24
20. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: підручник. К.: Знання-Прес, 2007. 719 с.
21. Левчук. О. Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. Випуск 2. 2016. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/12.pdf
22. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
23. Манн Р. В. Інформаційна економіка: можливості та загрози в реалізації національних інтересів. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. Вип. 3 (83). С. 47–50.
24. Панкова Л. І. Формування інноваційної моделі кластерної політики регіонів на основі балансу інтересів: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.05. Черкаси, 2021. 550 с.
25. Єрмошенко М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист. *Актуальні проблеми економіки*. 2001. № 1-2. С. 18-24.
26. Мазаракі А.А. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 718 с.
27. Завгородня С.П. Національні інтереси в економічній сфері: сутність та побудова їх ієрархії. *Аспекти публічного управління*. № 1-2 (15-16) 2015 С. 40-47 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_1-2_7
28. Калюжна Н.Г. Зовнішньоторговельна інтеграція України в умовах поглиблення міждержавних конфліктів. *Проблеми економіки*. 2020. № 1(43). С. 27–35.
29. Казакова Н. А., Шуба М. В. Міжнародний торговельно-економічний обмін: форми і методи його здійснення на мезорівні. *Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна* № 1042, 2013 URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/6116>

30. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. вебсайт. URL: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm>
31. Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо зони вільної торгівлі веб-сайт. URL: http://kyiv-obl.gov.ua/polozhennja_ugodi_pro_asotsiatsiju_mizh_ukrajinoju_ta_jes_schodo_zoni_vilnoji_torgivli
32. Європейська інтеграція. 2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/>
33. Пікуля Т. О. Історія та сучасність євроінтеграційної політики України. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної наук.-практ. конф.* (Львів, 31 жовтня 2017 р.). Львів: Львів. політехніка, 2017. С. 17 – 21.
34. Morgenthau, Hans J. The Primacy of the National Interestю The American Political Science Review. 1949. Vol. 18. № 2. P. 20
35. Денисенко І.Д., Ю. О. Тяпкіна Концепція війни та миру Реймона Арона: до визначення евристичного потенціалу. *Сучасне суспільство*. 2019, Випуск 2 (18) URL: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=c503f045071db09466fd2ecbc4066c4c3214eff35b18f688307c3bf6ed38819eJmltdHM9MTc0MzcyNDgwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&felid=2173f293-6063-6076-06d6-e66761b1612c&psq=%d0%a0%d0%b0%d0%b9%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%b0+%d0%90%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%b0+%d0%bd%d0%b0%d1%86%d1%96%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96+%d1%96%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b5%d1%81%d0%b8&u=a1aHR0cDovL2pvdXJuYWxzLmhucHUuZWRR1LnVhL2luZGV4LnBocC9wb2xpdG9sb2d5L2FydGljbGUvdmlldy8yOTY5LzI5OTY&ntb=1>
36. Виздрик В. С., Мельник О. М. Військово-теоретичне осмислення наукової спадщини прусського генерала Карла Фон Клаузевіца. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 12-13 (квітень, 2022) 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/361096173_VIJSKOVO-

TEORETICNE OSMISLENNA NAUKOVOI SPADSINI PRUSSKOGO GEN
ERALA KARLA FON KLAUZEVICA

37. Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до \$170 млрд - оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року - Kyiv School of Economics. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-listopad-2024-roku/>

38. Відновлення України коштуватиме сотні мільярдів доларів: хто відбудовуватиме. Останні новини та події в Україні та світі. 2025 URL: <https://finance.comments.ua/ua/article/2025/plan-pislyavoenного-vidnovlennya-na-scho-opirativetsya-ukraina-ta-hto-budut-osnovni-donori-761464.html>

39. Статистика зовнішнього сектору НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/>

40. Доценко І. Інноваційно-інвестиційна діяльність розвитку суб'єктів сучасного бізнесу. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інт.-конф.*, м. Львів, 22–23 березня 2022 р. Ч. 2. Львів : ЛНУП, 2022. С. 282–285. URL: <http://surl.li/dmhzz>

41. Сіденко С. В. Пріоритети й чинники інноваційної політики: досвід окремих країн східної Азії і стратегічні імперативи для післявоєнної відбудови України. *Економіка України*. 2022. № 11 (732). С. 47–75. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3500998>

42. Павлішина Н. М., Харін А. В. Інновації в епоху цифровізації. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 1 (84). С. 179–187. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.1.24>

43. Татаринцева Ю. Л., Осипова С. К. Особливості інвестиційної діяльності в контексті цифрової трансформації. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку і права в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Полтава, 15 червня 2022 р. Полтава :

ЦФЕНД, 2022. С. 18–20. URL: https://www.economics.in.ua/2022/06/blog-post_24.html

44. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>

45. Гавронський А. О. Вплив цифровізації на інноваційний розвиток регіонів. *Науковий журнал «Economic synergy»*. 2023. Вип. 4 (10). С. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-4-10>

46. Інвестиційний клімат в Україні: виклики та перспективи 2025 року | НААУ URL: <https://unba.org.ua/publications/9914-investicijni-klimat-v-ukraini-vikliki-ta-perspektivi-2025-roku.html>

47. Reducing risks for business is key to attracting investment in Ukraine's economy and reviving international trade, says Andriy Teliupa at the EU-Ukraine Business Summit in Brussels | Cabinet of Ministers of Ukraine URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/predstavnyky-ministerstva-ekonomiky-ukrainy-vzialy-uchast-u-biznes-samiti-ies-ukraina-v-briusseli>

48. A Forward-Thinking Approach to Open Strategic Autonomy: Navigating EU Trade Dependencies and Risk Mitigation | URL: <https://ecipe.org/publications/eu-trade-dependencies-and-risk-mitigation/>

49. EU-Ukraine Business Summit 2025 Programme URL: <https://ebsummits.eu/our-summits/eu-ukraine/2025/programme/>

50. The Future of EU-Ukraine Trade Relations URL: <https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2024/12/The-Future-of-EU-Ukraine-Trade-Relations.pdf>

51. Свириденко Ю. Як буде відновлюватися Україна? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/7341214/>

52. Як збільшити та диверсифікувати український експорт до Німеччини? URL: <https://voxukraine.org/yakzbilshiti-ta-diversifikuvati-ukrayinskij-eksport-do-nimechchini/>

53. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>